Cryptogamen

Gerrit Achterberg

bron
Gerrit Achterberg, *Cryptogamen*. A.A.M. Stols, Den Haag 1946

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/acht003cryp01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

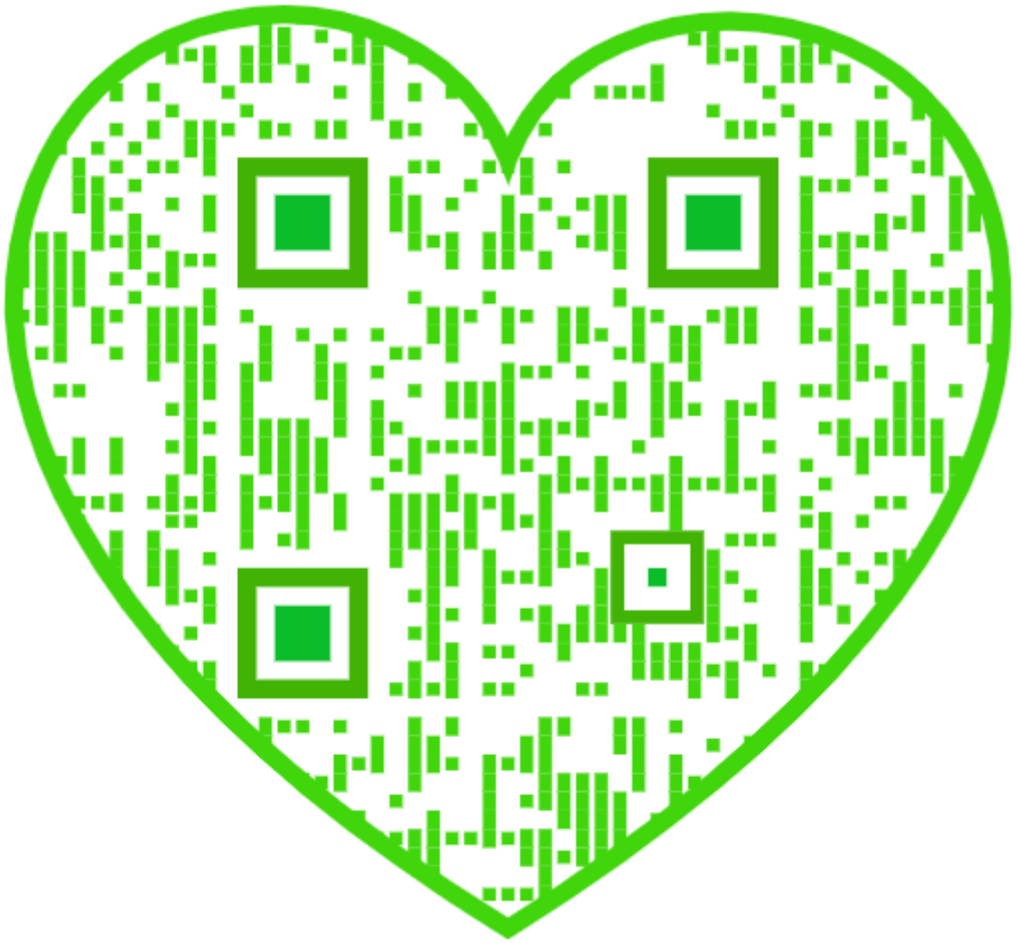

De dichter van de sarcophaag

Alles is dood, en overal liggen de lijken. Alleen de mensen bestaan nog. en rondom hen is de stilte, - dat is de aarde. ‘Mensen bemint elkaar.’ Wie heeft dat gezegd? Wiens gebod is dat? De slinger tikt gevoelloos, afgrijselijk. Het is twee uur 's nachts. Haar schoentjes staan bij haar bed, het is net, alsof die op haar wachten...

Neen, in alle ernst, als men haar morgen wegdraagt, wat moet ik dan beginnen?

‘DE ZACHTMOEDIGE’ VAN DOSTOJEWSKY

Geef mij den tijd, geef mij den tijd om u toe te behooren aan deze zijde der zekerheid.

Dwalend door de kille hallen en mastbossen der gothiek in een dier kathedralen van Midden-Europa, geraakt men soms plotseling voor een sarcophaag, die men in het grijze en toch zo doordringende licht niet eerder ontdekte.

Op de hoge, alabasten tombe, hand in hand, languit liggend, en half uit de materie boven de eigen gebeenten omhoog gerezen, sluimeren als beelden zij die er onder begraven liggen. Men denkt niet aan de as, men ziet slechts ontroerd naar dat eeuwige opgebaard zijn van die twee, en als de tuba zou blazen, zou men een stap terug zetten, zo geloofwaardig zou het zijn, dat de beide roerloze figuren bij het klinken van de laatste trompet gejaagd, hand in hand nog, overeind zouden komen. Maar als het nu zoo was, dat de mansfiguur met dat stille gezicht van den ontslapene, plotseling en onverklaarbaar zou recht gaan zitten, welke waanzinnige woorden zou hij richten, in die wereld van grijs licht, waarin hij niet meer thuis hoort, tot de vrouw die er niet mee toe in ging? Achterberg's woorden:

Standbeeld

Een lichaam, blind van slaap,
staat in mijn armen op.
Ik voel hoe zwaar het gaat.
Doodepop.
Ik ben een eeuwigheid te laat.
Waar is je harteklop?

De dikke nacht houdt ons bijeen
en maakt ons met elkaar compact.
'Om Godswil laat mij niet meer los;
mijn beenen zijn geknakt',
fluister je aan mijn borst.
Het is of ik de aarde tors.
En langzaam kruipt het mos
over ons standbeeld heen.

De verzen van dezen dichter zijn zo weinig beeldspraak dat men eerder, ontdaan van iedere beeldende vergelijking, hèm de man op de sarcophaag zou moeten noemen, dan de inhoud van zijn verzen metaphoren. Hij spreekt nu al

verzenbundels lang tot dat alabasten beeld van de geliefde, naast hem op de tombe. Hij bezweert het terug te keren tot het leven. Poëzie is waanzin. Ik heb er geen beter bewijs voor dan nu ik weet dat déze waanzin poëzie is. Twee door de rede onmogelijk te verzoenen feiten worden verzoend tot poëzie. De met het leven onverzoenlijke dood wordt er nochtans zo mee omgesmolten, dat zij beide één in het vers worden. Want de dichter bezingt niet een dode vrouw, maar hij gaat verbintenissen met haar aan zó, dat haar dood oplost in zijn vers. Geen verbintenis dus in de sfeer van het christelijk gebed, nog minder in die van de spiritistische séance, maar wel degelijk in de sfeer van het onverzoenlijke en van het onredelijke, welke dan ook alleen gelukt in de redeloosheid van het vers. Velen nemen aan dat poëzie waanzin is, maar dat deze waanzin poëzie is kunnen zij niet aanvaarden.

Achterberg had, toen ik dit essay schreef, drie verzenbundels gepubliceerd: ‘Afvaart’, ‘Eiland der ziel’ en ‘Dead End’. Deze drie bundels vormen als het ware een trilogie, hetgeen reeds uit de titels blijkt. Wanneer men de

verzenbundels in hun samenhangende volgorde leest, dan bemerkt men hoe Achterberg in zijn eerste bundel met een dode aan boord afvoer, hoe hij in de tweede wanhopig poogde om deze dode onder te brengen op het eiland der ziel (waar hem dit inderdaad gelukte) maar hoe hij tevens tot het besef kwam dat hij zichzelf, door het contact met deze dode, de weg tot het reële leven had afgesneden en zich op een 'dead end' bevond. Een dergelijke vaart in het dodenrijk heeft de Nederlandse poëzie nooit gekend. De lijkklacht en het 'in memoriam' gedicht reiken weliswaar terug tot op de dichters wier naam onbekend bleef (Egidius, waer bestu bleven) maar de functie van deze gedichten was een geheel andere. Achterberg eist praktisch in ieder gedicht de dode voor zich op, terwijl in de normale lijkklacht slechts zoveel geëist wordt als menselijkerwijze mogelijk is. Iedere dichter eist in ieder positief gedicht dat, wat hij bezingt, voor zich op als zijn deel aan het leven, doch de stem van den 'in memoriam' dichter zingt buiten het leven en buiten zijn deel eraan, zodat iedere eis onbarmhartig zou stranden op de onverzettelijke grens tussen leven en dood. De historische eis van het Christelijk 'in memoriam' gedicht was het gebed van de overledene voor

de overlevende, een typisch Griekse eis was: het ‘één uur terug’ in de bovenwereld, en een heidense eis is het te wensen dat het geliefde lichaam tenminste nog verwildert tot de nieuwe zichtbaarheid van ander natuurschoon (bloemen). Meer viel er voor het dichterlijk gevoel - dat nauwlettend rekening hield met de grenslijn tussen leven en dood - van ziel, schim of lichaam niet te eisen. Wanneer Vondel zijn ‘Uitvaert van Maria van den Vondel’ eindigt met de slotregel: ‘Zij noode ons met gebeên daer boven’ dan is deze ‘eis’ omgekeerd aan wat Achterberg verlangt. Zij berust als iedere normale eis op de normaal aanvaarde afstand (leven-dood). Deze normale afstand bestaat in de poëzie van Achterberg in het geheel niet. Het heeft de schijn alsof het dood-zijn van de geliefde na jaren nog niet ten volle tot hem is doorgedrongen en dat binnen het tijdsbestek van die jaren in durende intensiteit heeft meegemaakt wat de minder gevoelige ervaart in de eerste uren na het voldongen feit, waarin het niet-meer-zijn van de geliefde voor de overlevende beurtelings volkomen waarschijnlijk en volkomen onwaarschijnlijk is, met alle irreële dooreenschuivingen daarvan. In ‘De Zachtmoedige’ van Dostojewsky, waarvan de slotregels hiervoor geciteerd wer-

den, zijn deze irreële ervaringen, welke enkele uren aanhouden, beschreven. Er is een merkwaardige overeenkomst in de toon dezer novelle en die van Achterberg's verzen. Dostojewsky noemt zijn novelle ‘een phantastisch verhaal’ doch hij had het evengoed een erotisch verhaal kunnen noemen. Een vrouw, die zich zojuist uit het venster geworpen heeft, ligt in een kamer opgebaard. Enkele momenten na het gebeurde begint de echtgenoot in deze kamer een monoloog. Uit ieder woord dat hij zegt blijkt dat hij haar zielslief heeft. Uit het verleden dat hij memoreert blijkt echter dat zijn liefde eerst deze vlucht kon krijgen door haar dood. Het ideale ontstaat plotseling nu het reële ter ziele is en men zou kunnen vermoeden dat dit berust op het eeuwenoude, door de overlevenden gehuldigde, principe: van de dode niets dan goeds. In de erotische evolutie tussen deze man en deze vrouw was dit principe echter omgekeerd gaan werken. Het werkte n.l. preventief: niets dan goeds over haar, mits zij dood is. In zijn omgekeerde volgorde is dit principe zeker zo oud als in zijn normale vorm, het sluimert zelfs in ieder mensenhart, het leeft egocentrisch in de droom van den held, van den martelaar, maar het leeft ook in de droom van den minnaar, doch daar

verwezenlijkt het zijn projectie in het beminde. Een merkwaardige aequivalent van Dostojewsky's ‘Zachtmoedige’ vindt men in enkele anecdotische gedichten van Achterberg. Het novellistische gedicht ‘Vergif’ verschilt in de anecdote zowel als in de toon in bijna niets van Dostojewsky's novelle. De dichter droomt dat de vrouw, waarover hij zingt, hem door haar nichtje een brief laat schrijven, waarin zij beweren laat dat zij na veel lijden is heengegaan (om van hem af te wezen). Zij post deze brief eigenhandig, doch krijgt spijt en reist het epistel achterna. Het vergif is echter reeds in den dichter gerezen, hij wacht haar op en in wat dan volgt beseft liefde's orgaan zijn duisternissen werkelijk in volle zon:

Liefde's orgaan beseft zijn duisternissen
in volle zon:
je kwam de trappen op - ik kon
me niet losmaken van de leuning boven;
zul je het niet gelooven
zul je het niet gelooven,
baden je oogen - doch een schot weerklonk
uit het verleden, toen je nederzonk.

De daad in deze anecdote is werkelijk een duister raadsel in liefde's orgaan. In het dubbele ‘zul je het niet gelooven’ transponeert de dichter zijn liefde over deze vrouw terwijl hij terzelfder tijd het schot uit het verleden laat weerklinken. Dit oorzakelijk element (het sina qua non van Achterberg's hele poëzie) komt reeds in de vroegste verzen voor. Het is de draad van Ariadne, welke men gevonden moet hebben, wil men enigszins in het labyrinth van deze poëzie doordringen.

Het schuldig lied

Nu heen te gaan *met een lied in mijn mond,*
nu een klok voor eeuwig bonst in uw keel;
nu gij geschonden zijt en gewond

en ik bleef heel,
maar niet dan door uw zuivere wond.

De door ons gecursiveerde regels in dit vers zijn niet anders dan reeds in ‘Afvaart’ door den dichter zelf ge-

formuleerde definities van de bestanddelen waaruit zijn erotisch dichterschap is samengesteld.

De duistere erotiek, die nog balanceert op de rand van dood en leven, krijgt, waar deze rand in de richting van de dood overschreden wordt (en dat is praktisch in het totale oeuvre van Achterberg) een eigen irrieëel leven en magische, onvermoeibare vleugels. ‘Parst de harde serck’, waaronder Maria van den Vondel ligt, ‘kermen en traenen uit het hart en oogh’ van Vondel, hier gaat een dichter moedwillig mee onder deze zerk. En waar Vondel erkent dat zijn Kreüse, omhoog gevaren, smolt in bei zijn armen, daar laat Achterberg geen ogenblik toe dat dit zou kunnen plaats vinden. Wij zijn hier dan ook mijlenver verwijderd van de normale ‘in memoriam’ lyriek. De normale poëtische eisen immers tegenover de Dood en het zijne worden hier tot in het absolute uitgerekt. Met een onverzettelijke moedwil pleegt deze dichter een experiment op de dood ten koste van zijn eigen leven, omdat hij zich lotsverbonden voelt met een vrouw, die in de erotische conceptie van zijn oeuvre voor hèm leeft ten koste van haar dood. Men ontmoet in dit oeuvre twee koningskinderen, maar nooit was het water zo diep

tussen hen. Voor het normale gevoelsvermogen is dit raadselachtige water zelfs zo diep, dat men nooit zou willen geloven dat deze twee één ogenblik bij elkander konden komen, indien niet de poëzie van Achterberg dit zwart op wit bewees. De drift van dezen dichter om dit te doen plaats vinden is zo groot dat hij een eigen dichterlijke metaphysica schiep met een eigen, daaraan verwante terminologie. Uit het rijk der nog resterende physische indrukken baant hij zich een weg naar geheime ontmoetingen en samenzweringen in een buitennatuurlijke orde, die hij weer weet te verstoffelijken tot lyriek. Het proces is zo eigenaardig dat men het onwillekeurig vergelijkt met de kringloop van het water. Zoals het element water verdampt, opstijgt tot wolk om weer als regenwater weer te keren, zo verliest in Achterberg's poëzie het element vrouw zijn physische realiteit voor de dood, om via deze dood terug te keren in zijn leven als een buitennatuurlijk verschijnsel met een zo etherisch karakter - een Beatrice - dat hij met haar een verbintenis kan aangaan, die hem tot rust brengt:

Drievoudig Verbond

Wat is dit een zoete verbintenis
u en de dood en ik.
Dat liefde er niets bij heeft ingeboet,
te geraken tot deze rust.

Nu al de vuren zijn gebluscht,
gaan we over de zachte asch
en denken wat geleden moest,
voor ieder tevreden was.

Dit probleem stelt aan het creatievermogen ongehoorde eisen. Het moet zich bijna onmiddellijk losvliegen uit de kleine som der resterende werkelijkheden en zich verstaanbaar maken in de werkelijkheden van een andere orde of zoals de dichter het zegt: ‘aan beide zijden van de tijd’. Achterberg's befaamde taalduisterheid bestaat dan ook alleen voor hen, voor wie de inhoud dierzelfde verzen even duister is. Ontdekt men echter deze inhoud dan blijkt dat hij over een verbluffende taalintelligentie beschikt en over

een lyrisch vermogen dat schatten wegrooft uit het raadselachtig gebied waarin hij verkeert.

Aan zijn vermogen om de taal transcendent te maken is een zeer eigenaardige secundaire opgave gesteld. Dit vermogen moet niet alleen de gebruikelijke taal sublimeren d.w.z. het woord een nieuwe, eigen betekenis geven in de natuurlijke orde van het woord - maar het moet het woord als het ware dubbel sublimeren: primo, omdat het woord dit eist wil het poëtisch worden en secundo, omdat het functionneren moet in een op zichzelf transcendentale werkelijkheid. Eerst dan zal het aan beide zijden van de tijd verstaanbaar zijn. Wanneer Anton van Duinkerken in 'De Gemeenschap' van Juni 1940 het vers 'Somnambule' aanhaalt als staalkaart van 'niet juist gebruikte' woorden, ('Het stoort juist bij Achterberg, dat hij het minst zich houdt aan het gewone Nederlandse woordgebruik, doch zoekt naar een duistere mythische taalmagie, die nu reeds klinkt als ouderwetse grootspraak'), daarbij verwijzend naar de uitlating van Coornhert dat men 'zichtbare verzen' moet schrijven, dan blijkt m.i. dat van Duinkerken, bij het lezen van dit gedicht:

Tegen het zijn ontstoken
met uw vernietiging.
Roos-van-verlies ontloken
in mijn verschrompeling.

Pijnen tot licht gerokken,
waarin ik u bezit,
hoewel gij zijt vertrokken.
Dooddoelwit.

1e. de inhoud niet begrepen heeft en 2e. dat hij (ook tengevolge daarvan) niet het dubbel transfigurerend vermogen ziet dat wel degelijk het juiste woord plaatst. In het resultaat - het gedicht zelf - is de dubbele werking natuurlijk niet nauwkeurig meer te onderkennen, maar woorden als ‘het zijn’, ‘doel(wit)’ en ‘verlies’ krijgen eerst hun terminologisch juiste betekenis wanneer men weet dat zij functionneren in die aparte transcendentale werkelijkheid waar zij als het ware meer metaphysisch dan strikt poëtisch gesublimeerd worden. De strikt poëtische sublimatie echter, die het vers aan deze zijde van de tijd verstaanbaar maakt, werkt organisch met die andere samen,

zodat termen als ‘verlies’ en ‘doelwit’ naar beide zijden doorklinken in de woordvormingen: ‘Roos-van-verlies’ en ‘Dooddoelwit’. Overigens is ‘Somnambule’ een vers dat men zeker niet apart mag citeren.

Ook over het werk van Achterberg sprekend zegt van Duinkerken ‘dat het wankel en zwak is bij gemis aan poëtische eeuwigheidswaarden’. ‘Poëtische eeuwigheidswaarden’ is een nietszeggende vaagheid, maar als er ooit een krankzinnige jacht naar eeuwigheid binnen de startbaan van een vers begonnen is, dan is dit het geval bij Achterberg. Niet alleen dat deze dichter schrijft onder het klassieke teken ‘sub specie aeternitatis’, hij heeft deze (eigenlijk als begrip buiten het vers staande) eeuwigheid reeds lang in het vers betrokken - en heeft als wezenlijk in het metaphysisch systeem van zijn poëzie opgenomen. Het eeuwig verbond met de dode is een der pijlers waarop zijn poëtische kosmos stut. De ‘Ode’, een der schoonste verzen, opent met de regel: ‘Voorwerpen, in mijn lied - vereeuwig ik u’. Ik citeer uit ‘Huis’: ‘Uw dingen glanzen zwaar in mij - van eeuwigheid’; uit ‘Bolwerk’: ‘Alleen het woord houdt aan - u te groeten met eeuwigheid’; en tenslotte ‘Smart’ in z'n geheel:

Smart, ik ontzeg
de zon haar licht,
den zienden zijn gezicht
en dit heelal het evenwicht,
den dood het recht
op elk gericht,
dat mij van haar onthecht.

Ontwijk me niet, maar leg
het kleed gereed der eeuwigheid:
ik lig in donker haar gelijk
op adem na en oogenblik.

De eeuwigheidsdrang is bij Achterberg zo groot dat hij het overschot van aardse werkelijkheid (dat hij met de vrouw doorleefde) zonder overgang doet aansluiten op de als eeuwig gevoelde triple alliantie (de dichter, de vrouw, de dood). In deze aansluiting krijgt dit werkelijkheids-overschot deel aan die andere wereld, waarin alles eeuwig is, al is het voor de duur van een oogenblik. Aan de voorwerpen wordt een absoluut eigen wezenheid toegekend.

Door het verhevigde intuïtieve ogenblik staan zelfs de

dode dingen plotseling onder die flits, die men ‘sub specie aeternitatis’ zou kunnen noemen. Dan ontstaat een vers als de prachtige ‘Ode’, waarin de bijna verzwegen liefde ten zeerste betrokken is bij ieder voorwerp. Zoals de keuken (aanrecht, kraan, servies) het boordevolle niets is, wanneer zij er niet is, zo is deze Ode boordevol van het eeuwigheidsgehalte der bezongen voorwerpen, nu zij er is, al is het in de herinnering. Deze Ode is een subliem liefdeslied.

Strikt genomen ligt de poëzie van Achterberg buiten de normale poëtische orde. Zij schijnt veroorzaakt door een ramp (een diepe schok in de erotische ervaringen). Deze catastrofe voltrekt zich dan ook herhaaldelijk in de verzen, onder wisselende beelden en wisselende anecdoten, indirect in Beumer & Co, direct in December; (het laatste vers vindt men in de bundel ‘Thebe’, uit het eerste citeren wij:)

Waar divan en donker stonden
is, hun geheim ten spot,
een vrouwenschoen gevonden’
maar de liefde is uit God.
En buiten zullen staan de honden.

Naast Anton van Duinkerken schreef Anthonie Donker in ‘Hannibal over de Helikon?’ een zeer belangwekkend artikel over Achterberg. Ik citeer daaruit het volgende en cursiveer: ‘De *verlossende werking* is niet alleen van groot belang, om haar psychologische functie, misschien ook wel als mededrijfveer tot het dichten. Zulk een functie verricht het dichten uiteraard te allen tijde, het is een apart gegeven: datgene wat het dichten voor den dichter ‘doet’, maar deze functie is nu bij Achterberg in sterk verhoogde mate aanwezig en, wat meestal niet het geval is, waarneembaar. Zijn werk draagt daardoor dan ook het karakter van *‘strekkingspoëzie,* en *het verwonderlijke is dat deze buiten het kunstdoel gelegen ‘doelstelling’ hier geen schade aan de poëzie doet, integendeel zelfs versterkend lijkt te werken*. Nog des te verwonderlijker is dit, als men bovendien acht slaat op het *minimum van poëtische middelen,* waarmee deze dichter werkt.’ Bij dit citaat kan men het volgende opmerken. De creatie heeft niet alleen een verlossende werking, zij heeft ook een fixerende werking. Het komt mij voor dat er in de ‘scheppende evolutie’ van ieder kunstenaar een zeker percentage zelf-predestinatie schuilt. Evenals Faust moet ieder kunstenaar op een gegeven ogen-

blik zijn ziel aan zijn scheppingen verkopen, met als gevolg dat hij in zijn scheppingsdroom een visioen als dat van Faust krijgt, maar niet zonder een zekere prijs n.l. de prijs van een gecompliceerde onderhorigheid in het reële leven aan dit visioen. Verzen zijn als het ware bekoringen, waarin de schepper zelf vroeg of laat valt. Zij fixeren wat onbewust leeft in hun maker tot een zekere bewustheid en deze bewustwording determineert op haar beurt het leven weer. Ook de geesten die in het werk zelf opgeroepen worden, groeien en vergroten zich mèt de poëtische evolutie. Hun werking kan zelfs zo sterk worden dat zij een generatie en haar verschijnselen signeren. Zo is Achterberg het 'slachtoffer' geworden van de geesten die hij in 'Afvaart' opriep. De triple alliantie die hij daar aankondigde is in 'Eiland der Ziel' en 'Dead End' onontkoombare werkelijkheid geworden. De wereld die hij opriep heeft hem met kluisters aan zich geketend. Hij verlost zich van haar in het gedicht door haar in poëzie te bezweren en te metamorfoseren, maar tevens komt hij steeds duidelijker onder het teken van deze metamorfose te staan. Men kan bij zijn verzen niet eenzijdig spreken van het normale 'afreageren'. Het heeft eerder de schijn of hij zich in ieder

vers bevestigt. Hij is als door een spiegel in een wonderlijke wereld getreden om er daarna door duizenden nieuwe verder en helderder in te verdolen. Anthonie Donker zegt dat Achterberg's werk door de functie van de verlossende werking het karakter van ‘strekkingspoëzie’ draagt en het verwonderlijke daarbij is dan ‘dat deze buiten het kunstdoel gelegen ‘doelstelling’ hier geen schade aan de poëzie doet’. Ik zou hieraan willen toevoegen, dat de functie van de fixerende werking evenzeer aan Achterberg's werk het karakter van ‘strekkings-poëzie’ verleent en dat bovendien iedere poëzie uiteindelijk strekkingspoëzie is, zelfs de vocalise. In de eigen kosmos van een gedicht wordt altijd - ook al is het impliciet - gestreefd naar iets dat strikt genomen buiten het gedicht ligt. Het streven van den natuurdichter is niet alleen het natuurgedicht, dit laatste is slechts een zichtbaar resultaat van zijn ‘eis’ die buiten het product om ‘het bezongene’ verlangt als zijn deel aan het leven. De ‘eis’ ligt dus impliciet in het vers besloten, zij wordt evenwel dikwijls zichtbaar: in dien zin is ‘Een winter aan zee’ evenzeer ‘strekkingspoëzie’ als ‘Dead End’. De ‘eis’ bij Achterberg is echter buiten iedere verhouding omdat zij in de

sfeer van het ‘in memoriam’ fanatieke dingen eist. Zij woelt er de stenen van de straat en de woorden van het vers voor los met het merkwaardig gevolg dat zij (deze eis n.l., welke een inderdaad buiten het kunstdoel gelegen doelstelling is, maar bovendien ook nog een buiten het normale levensdoel gelegen doelstelling) als een bliksem in het gedicht zelf slaat en daar de woorden elektriceert en hèn de eis doet stellen, die oorspronkelijk buiten vers en leven ligt.

Indien Anthonie Donker zegt dat ‘het verwonderlijk is dat deze buiten het kunstdoel gelegen ‘doelstelling’ hier geen schade aan de poëzie doet, integendeel zelfs versterkend blijkt te werken’, dan komt dit omdat deze dubbele doelstelling in het vers naar binnen geslagen is. Daar het karakter van de ‘eis’ echter buiten iedere proportie is, is zij waar zij vorm aanneemt als vanzelf gedoemd tot de onmacht. Zij is waar zij woord wordt, veroordeeld tot de blinde bezigheid van het woord:

ik smeed het woord
dat naar u heet,
en ik besta
bij de gena
van deze blinde bezigheid.

Dit procédé mòet hangen aan een minimum van poëtische middelen - dit is evenmin verwonderlijk. Er moet een zeker minimum van constante termen zijn om er een gans heelal aan op te hangen.

Poëzie is de overbloeseming van de levensgerichtheid ener persoonlijkheid. Zij is als het ware grasperk en bloembed naast het wandelpad; zij heeft een zeer strenge verhouding met dat ‘wandelpad’. De merkwaardige poëzie van Achterberg is dan ook ten nauwste verbonden met een even merkwaardige levensgerichtheid. Schetst men zeer ruw de gerichtheid van de massa op het leven dan ontdekt men, zonder daardoor de nuances, die even veelvuldig zijn als de individuen, te willen vervagen, twee uitersten: het uitsluitend gericht zijn op de tastbare realiteit van het leven, hetwelk dan zijn einde vindt in de dood, en een verlengd gericht zijn op het leven, dat zich niet laat beeindigen door de dood, wijl de dood in deze tweede conceptie slechts een nuance in het leven aanbrengt, al is die nuance vaak zo groot, dat gezegd kan worden: met de dood begint het leven.

Maakt men de schets nog iets ruwer en noemt men de eerste gerichtheid gemakshalve physisch, de tweede metaphysisch, dan blijft toch het feit, dat de dood in beide levenshoudingen van fundamenteel belang is. In de eerste levensbeschouwing verhoudt het leven zich tot de dood als tot zijn eigen einde, in de tweede als tot het begin van een nieuwe phase. In de levensgerichtheid van Achterberg, zoals deze zich poëtisch manifesteert zijn beide soorten 'levensbeschouwing' als het ware door een schok ineengeschoven tot één nieuwe phenomeen, dat zich in deze vorm, naar ik meen, nog nimmer tevoren elders openbaarde. Er is, om zo te zeggen, een *schakel* - het doodsphenomeen - in zijn levensgerichtheid dol geworden. Met een fanatiek gericht zijn op de tastbare realiteit van het leven, ontnemen zijn lyrische intenties aan deze schakel de haar eigen kracht. Zij passeren deze schakel en met een waanzinnige vrijmoedigheid volharden zij in hun gericht zijn op de tastbare realiteit van het leven, daar waar deze realiteit niet meer tastbaar is. De dichter is over de drempel van de dood uitgegleden naar een gebied waarvan hij de nieuwe structuur weigert te erkennen. Hij opereert als het ware met al zijn physische instrumenten in een meta-

physisch gebied. In dat ‘metaphysisch’ gebied tracht hij een object te bereiken, dat er reeds toe is ingegaan en erin thuis hoort. Dat object, een geliefd wezen, tracht hij met de middelen van een andere orde naar zich toe te trekken. Deze middelen zijn de woorden van het vers. Daar deze woorden een bijna physieke doelstelling hebben en tevens in een metaphysisch gebied moeten opereren, krijgen zij eigenschappen, die men zelden in zulke hevigheid aantreft. Zij zetten uit en krimpen in bij fracties als de ogen van een wezen dat bij uiterste helderheid aan het volslagen duister wordt uitgeleverd. De structuur van het gehele vers correspondeert aan het phenomeen.

Achterberg's vers is een bezwering, in de toon religieus, hoewel, zo men wil, meer ketters dan iedere ‘normale’ ketterij. Zijn ketterij is er echter een, die in een poëtische kosmos kan en mag thuis horen. Zij openbaart zich slechts excessief, waar zij zich uit volgens het bovengeschetste ‘programma’. Meestal varieert het herenigingsdoel tussen het verlangen ook dood te zijn en de naakte wanhoop bij de erkenning van de werkelijkheid. Maar soms in verzen als schrille waakdromen valt de drempel des doods uit Achterberg's conceptie weg en dan voltrekt zich in reële

gebieden dàt irreële tot werkelijkheid, waarnaar zijn gehele levensgerichtheid streeft. Doch meestal ontsnapt hem dit in een fascinerend vers, zoals in:

Ontslapen

Gij zijt in kou geklonken;
zon noch wind
kunnen u meer ontvonken
tot de bewegingen, bemind
in ieder lid, van leven warm;
tot bloed, geproefd als zelfbezit;
tot groet, te zeggen: ik ben het.
Ik heb geen fluistering zoo blind,
dat gij haar zoudt verstaan.

In de poëzie van Achterberg heeft het *woord* een bijzondere functie. Meestal poseert het bij een dichter als projectiebeeld van een ervaringsleven en het is dan gedeeltelijk geladen met dat verleden. Bij Achterberg echter is het gedeeltelijk geladen met een onmiddellijke toekomst, die fanatiek wil samenvallen met het heden van de her-

eniging d.i. het heden van het vers dat hij schrijft. Bij Achterberg heeft het woord in verhoogde mate een bezwerend karakter. In wijdere zin heeft ieder woord een bezwerende allure, inzoverre het n'importe welk ervaringsof verwachtingsgevoel tot gestalte bezweert. De bezweringsallure staat dan in dienst van het ervaringsleven enz. Bij Achterberg echter staat het bezweringskarakter geheel in dienst van de momentbedoeling van het vers, welke niet is het vastleggen van herinnering, ervaring of idee, maar welke het voltrekken beoogt van een hereniging die alleen in en door het vers mogelijk is. Wel nergens vindt men een vers dat zozeer doel en tevens middel is. Nergens verrassen de woorden ook zo door hun ongewone zwaartekracht. Zelden treft men ook in verzen zulke zgn. ondichterlijke woorden aan als (uit één vers geciteerd): molecuul, atoom, neutronen, proton, krachtveld, verenkelvoudde. Slaat men een verhandeling over de esthetiek van het woord op, dan leest men dat deze woorden ‘poesie-unfähig’ zijn. Zij hebben geen aroom en geen gevoelsinhoud, zij geven slechts wetenschappelijke begrippen weer en zijn als zodanig totaal onbruikbaar in de poëzie. Nu is het waar, een ‘poesiefähig’ woord bestaat uit lichaam en ziel, uit een

gevoelswereld en een, min of meer, omlijnd begrip, welke beide gewoonlijk zo versmolten liggen, dat zij ondeelbaar zijn. En de bovengeciteerde ‘wetenschappelijke’ woorden existeren slechts als begrippen. Maar de ‘waanzinnige’ poëtische kosmos van Achterberg wordt nu eenmaal geschapen door een proces dat aan andere (dan aan ‘oppervlakkige’ poëtische) wetten beantwoordt. Om de schijn van Eurydice te roven uit de onderwereld, terwijl men zelf beantwoordt aan de lijfelijke wetten ener bovenwereld, moet men deze wetten bovenmenselijk uitbuiten. Men moet met de bovenwereld der taal een verschijnsel van andere orde trachten te provoceren. Met een physische doelstelling moeten de woorden in een metaphysisch gebied opereren. Zij liggen tussen twee enorme krachtvelden en moeten deze kunnen weerstaan om de eenheid van het vers (resp. hier het aparte doel van het vers: de vereniging) te bereiken. De geladenheid der woorden wordt, door het vers heen, zo enorm, dat het soms sensationeel is hun krachtbaan in het vers gade te slaan en te zien hoe het vers zich als het ware met één slag ontlaadt in een woord dat gespleten wordt tot op zijn naakte begrip. Men treft dan ineens zo een in hoge mate poëtisch onbruikbaar woord

aan, doch dat hier in de kleine wereld van het vers zulk een schok opvangt dat het klinkt als een metaal waarop de bliksem inslaat. Zo het algebraïsche woordbegrip in het vers:

Roep

Nu ik nog eens van u verschil,
en mij hetzelfde ongeduld
van voor dat ik u heb gekend:
te worden in u omgezet -
opnieuw vervult, maar nu verstild
tot wil
terrein te houden in den nacht,
die ons was toegemeten:
voor den laatsten m_2
God, geef acht.

Het in wezen natuurlijke verlangen in deze verzen heeft als tegenpool een buitennatuurlijk phenomeen. Daardoor wordt het vers naar zijn natuurlijk randgebied getrokken, met zulk een middelpunt vliedende tendens in de richting van het buiten-natuurlijke, dat het de kans krijgt en waarneemt om woorden op te nemen die van nature niet in het

vers thuis horen, doch die juist in die peripherie en door de buitennatuurlijke doelstelling van het vers, als klinkende bliksemafleiders fungeren. Woorden, die bijna alle aan de chemische en streng wetenschappelijke wereld ontleend zijn, doch die poëtisch zin en klank krijgen doordat zij op de spits liggen van een gevoelsdrama. Poëzieloos als zij zijn, worden zij aangewend, daar waar het vers buiten zijn oevers dreigt te treden en waar ieder woord, dat een poëtische potentie in zich draagt, zinloos buiten het vers in de ruimte zou komen te staan.

Het in wezen a-poëtische woord blijkt dus, in dit zo bijzonder geaarde dichterschap, bij momenten het meest effectieve. Het wordt poëtisch, niet in wezen doch in functie. Achterberg's vers is als het ware een poëtisch raket in de ruimte. Het a-poëtische woord fungeert als laatste aanduiding van een begrensd zijn binnen die ruimte.

Wijl zijn vers meer wil zijn dan een vers van nature is heeft het woorden opgenomen die van nature niet tot het vers behoren. Men kan opmerken: dan verstoren zij het vers en verminderen het aan versgehalte, want het zijn woorden die niet aan de wet van de zwaartekracht in het

vers beantwoorden... Men moet echter bij de beoordeling van een vers niet van de woorden uitgaan, maar van het totaal. En dan blijkt dat Achterberg's vers als totaliteit een doelstelling in zich draagt (het Eurydice-probleem), welke het deels in een buitennatuurlijk luchtledig plaatst. Het vers staat dus, door zijn doelstelling, buiten de normale poëtische ruimte. Wil het zich in deze, van de normaliteit uit geziene, luchtledigheid bijeenhouden, dan eist het eigen wetten en in dit geval blijken de wetten hierin te bestaan, dat de zwaartekracht van bepaalde woorden aan een andere formule beantwoordt, waardoor woorden die a-poëtisch zijn in de normale verswereld, hier poëtisch functionneren. Het bezwaar, dat deze woorden het vers verstoren, geldt waarschijnlijk voornamelijk voor hem, die de doelstelling van het vers niet verneemt. Voor hem dus die het vers niet van binnen uit leest.

BERTUS AAFJES

Eiland der Ziel

VOOR ROEL

Eiland der ziel

I

Eens stond uw adem in mij stil
en mijn bloed onder uw hartslag;
uw borsten waren sterk, een wil
waarover mijn donker hart lag.

Alleen de helle wendingen der oogen
vingen het vuur der over-oogen:
een vierend registreeren
van oogenblik tot eeuwigheid in het gemoed
en van elkanders eigenheden zoet -
aandachtig accepteeren.

En in een alom wervelend verliezen
van bloem en zon en horizon
stegen uw stille zielekimmen
blauw aan het hart rondom.

II

Gij zijt met zooveel schemer heengegaan
dat ik uw naam
kan vinden met mijn oogen in het donker.

De ziel heeft aan de duisternis,
die gij geschapen hebt, voldoende
om daar in om te gaan.

Eine kleine Nachtmusik

Terwijl hij onder den vleugel sliep
alsof geen morgen hem meer riep,
begonnen zacht op 't wit en zwart
van 't doodstil glanzend mechaniek
de snelle maten van het lied
dat in zichzelf verdronken sliep,
dat in zichzelf verzonken zag
naar wie het riep
met klare, jubelende kracht.

Haastig en diep gelukkig schiep
Mozart zijn kleine nachtmuziek.

Vuurtoren

Hevig hart van lampen in kristallen keelen,
zeldzaam samenstel van glas en licht,
ingeboren eeuwigheden.
Doel en wil bijeengebleven,
in een diep eendrachtig streven
om zichzelve te beleven
in een schaduwloos geheel.
Met aan uw voet het zuiver duister
van de zee tot uwen luister.

In uw bloed

In uw bloed moet nog het weten stroomen,
dat het goed had kunnen zijn, zooals het is begonnen;
dat het nog goed kan worden onder vier oogen,
tusschen vier handen en twee monden,
met de lichamen, waar het niet mee is gelogen,
dat ze als zusters lagen in elkanders armen,
terwijl zij zwoeren bij hun ademhalen,
dat zij elkanders eeuwigheden waren;
en met het andere, waarom gij neergebogen,
knielde en bad, dat het niet zou verarmen.

Nu ik hier loop...

Nu ik hier loop, ik weet het niet waarom,
Zie ik de steenen aan, zij zien naar mij weerom.
Boven de huizen schijnen regens al te sluimeren
en de plavuizen liggen smijig saamgeregen.
Onder de huizen schijnen wateren te ruischen;
zal deze stad gaan breken
en in zich zelve schuimende verdwijnen,
om voor mijn voeten te ontsluiten
de naakte aarde die ik heb beleden
aan een lichaam en zijn zekerheden?

In den regen

Laat dit, omdat ik eenzaam ben,
een stem verwerven als de regen;
die heb ik van u meegekregen,
zoover ik van u ben.

Het is hetzelfde als uw leden, -
kuisch en nabij -, waarmee de woorden
sidderen en worden geboren;
waarin uw liefde heeft gezwegen.

Zoo sneeuwt de dood het leven dicht.
Er is geen angst meer en geen naam.
Ik lig weer met mijn ziel tesaam
in onverstoorbaar evenwicht.

Ik heb u lief, al zijn vergaan
de verten, die ik met u deelde,
wat gij mij nimmermeer verheelde
vangt immer in den regen aan.

Morgenmist

Hier is het nog aanwezig,
wat nergens meer kon leven:
liefde, wereld ontheven,
en enkel met zichzelve bezig.

Doodstille morgenmist, ik ben
gelukkig en gelaten en
gevonden door de zekerheden
die eens het lichaam dansen deden,

die straks het lichaam nederleggen
binnen de groene kerkhofheggen
van dit dorp.

Hulshorst

Hulshorst, als vergeten ijzer
is uw naam, binnen de dennen
en de bittere coniferen,
roest uw station;
waar de spoortrein naar het noorden
met een godverlaten knars
stilhoudt, niemand uitlaat
niemand inlaat, o minuten,
dat ik hoor het weinig waaien
als een oeroude legende
uit uw bosschen: barsche bende
roovers, rans en ruw
uit het witte veluwhart.

Het namelooze...

Het namelooze, doelverlatene van dit:
tusschen de menschen in te zijn als een
tusschen de steenen van de straat verloren steen;
o dood getal in leege som alleen.

Herfst neem mij bij uw blaren,
deze September is te wit
om alleen in te dwalen
en ik ben als een blad alleen.
Laat mij weer worden aarde
met aarde over mij heen;
de eene vorm die mij bewaarde
is heen.

De verdronkenen

Hun hoofden hebben zij bijeengelegd
dien laatsten nacht.
Voor zij te water gingen hebben zij gezegd:
vaarwel en wacht.
En ieder is toen voor zichzelf verdronken, want een ander
kan niet voor mij verdrinken, maar zij kwamen
weer boven en toen vonden zij elkander
onder de bruggen drijven met hun hoofden.
Onder bruggenhoofden door met hun gelaten
is het water zeer voorzichtig, zijn de stroomen
aan de kanten bijna hooger, dat de steenen
hun geen kwaad meer zullen doen;
zien zij niet den onderkant der straten
over hun oogen glijden,
zien zij niet hoe te benijden
of ze zijn - de bruggebogen
worden kleiner en ik grooter
waar ik sta en zie hoe hij
ligt naar haar gezicht gebogen,
dat gericht is naar omhoog en

alles weet van onder water,
dat de lichamen nu zonder
bed meer zijn en schuin naar onder
in het diepe steenelooze;
maar wat zullen handen vinden
in een einde, zelf gekozen,
anders dan de handen in de
eerste nacht vanzelf ontdekt,
o de grondelooze sponde
van dit slapen, zóó volstrekt,
dat de bruggen er in sluiten
tot een weifelooze stip
en de wereld buitensluiten
zonder wuiven, zonder snik.

(Naar een prent van Steinlen)

Zomeravond

Dien dooden zomeravond aan het raam,
zuster, met u en met het leed te saam;
dat geen gestalte meer had en geen naam.

Maar mee familie werd en zich ontspon
in 't donkere relaas, waarvan de bron
bij die andere, verre vrouw begon.

Was zij niet zelve in het huis aanwezig,
en tusschen onze moede woorden bezig
als balsem, dat het niet meer wonden kon?

Ik ben gegaan met een te laten vrede;
achtergelaten in den nacht,
bij een vrouw, die niet mijn vrouw kan wezen,
al wat ik van een lichaam heb verwacht.

Vaarwel

Vaarwel, wereld, dit is de woestijn.
Er zal een zachte ronding zijn van zand,
o zinnen, nimmer uitgebrand,
maar dorst en dorens geven goede pijn.

Ik zie het wuiven van een kleine hand,
die voor mijn oogen was als een gordijn.
Achter verborgenheden, als een sein,
zie ik het wenken van dezelfde hand.

En dit zal voor het lied voldoende zijn,
de eeuwigheden uit het eene land
over te zingen in het andere land,
waarheen ik nu onaangerand verdwijn.

De bruid zingt

Ik heb mijn lichaam prijs gegeven,
en prijsgegeven zal ik zingen
de nooitgekende sidderingen,
waarmee de ziel het bloed
binnenvoer en voorgoed
mijn lichaam dansen doet,
mijn lippen kussen doet,
mijn handen streelen.

O dalen zonder vallen, zóó verheven,
dat men op alle bodem engelen ontmoet.
O vallen en verworden, zóó om 't even,
dat men zich van zich zelve gansch ontdoet.
O vinden van een nooit gevonden leven,
tusschen zichzelve en de engelen begroet.

Ik weet dat hier de dood mee is gemoeid.
Maar des te meer ontbloei ik van de vele
uitstortingen van vrede en van leven:
dit is het groote voorspel, het is goed
voor u te zijn geboren, mijn beminde,
die ik zich in mijn lichaam voel bevinden.

Het onweer

Met het onweer heb ik u thuis getroffen.
De herinnering aan een doodgeloopen,
maar nimmer, nimmer meer om te koopen
liefde lag op uw gelaat verraden,
nu de bliksemen het beslopen.
Ik heb mij bij u neergelaten,
en in dat uur is het huis getroffen.

In dat uur gaf het verleden over,
van lichtjaren ver, de sidderingen
onzer eerste, eerste verteederingen.
Loodrecht en wit, niet te verdragen
voor een vager en vager geworden zingen,
is dat licht door mijn lichaam heengeslagen,
via het uwe, dat lag als een offer.

Wij hebben die kamer alleen gelaten.
Achter geschroeide horizonnen
weerlichtte het, het is begonnen
te regenen over een nieuw geboren
aarde tot den dood bezonnen,
want door twee lichamen bezworen
in hun verrezen staten.

Met dit gedicht...

Met dit gedicht vervalt het vorige.
Ik blijf mijn eigen onderhoorige.

Totdat in 't einde blijken zal,
wie meester is, en wie vazal.

Tusschen mijn leven en mijzelve
is enkel nog een graf te delven.

Maar buiten deze laatste dingen
is enkel nog het lied te zingen,
- is enkel nog den dood t'ontwringen

het lied dat van haar lichaam is,
het lied waarvan haar lichaam is
de onbevlekte ontvangenis

en dat den dood niet toebehoort
binnen dit woord.

Woorden, ontwaak!

Nu ik zoo zuiver thuis ben met mijzelf
zie ik de bodem van mijn zelfbesef.
Tijd en vertrek verdwijnen in
een ongevormd begin.
Woorden, ontwaak, ik ben uw naam,
ik ben uw eenige bestaan.
Ik zie mij ongeboren aan.
O kern, hoe ben ik u nabij,
alleen de dood is tusschen u en mij.

Ik wist niet...

Ik wist niet dat hij al sprak in de taal van den dood.
Hij zei: vannacht ben ik weer geweest,
waar je je naam in Spiegelschrift leest,
een armlengte boven je hoofd.

De stad

De stad staart in de stad.
Huizen, beursch en bodemloos,
sneeuwen zorgzaam dicht.
Wat hier nog aan gelegen ligt?
Mijn lot heeft vlam gevat.
Uit een bedwelming voor altoos
veeg ik de sneeuw uit mijn gezicht,
hef ik mijn oogen naar de troost
van 't onvergeetbaar vergezicht
dat mij tot straalpunt koos en wachter;
laat ik versteend en ongericht,
mijn spiegelbeeld in 't asphalt achter.

De gek en de spiegel

Ik heb mijzelve met mijzelve waargenomen
en beiden lachten achter elkanders rug,
om het gezicht, gezet, het quasi-vrome,
want voor de ernst van 't andere beducht.

Maar nu is dan de derde aangekomen.
Hij kwam van eeuwen ver bij dezen terug.
Dit ben ik niet, maar ik begin te droomen
van een verhaal, dat altijd verder vlucht.

Verloren

De donkere morgenregens
verwilderen de bloemen,
zij gaan voorgoed verloren;
en ik kan ook niet nog eens
van vorenaf aan beginnen
haar lichaam toebehooren,
dat ligt begraven ergens.

Jan Toorop

Lijnen, ik laat u niet meer los,
voor dat ge deze handen legt
tot een gebed, dat recht
den hemelen gewordt.
Vóór dat ge deze vrouwenborst,
de kleinste die ik zag,
ten offerande heft
in eene spitse hand,
met eendere adel van verlangens los.
En vóór ge deze Christus kruist
tegen de einders van de slanke stad
zóó mathematisch juist,
dat ze in al zijn stralen ligt gevat.

Bolwerk

Een uitgeput geheim
gaat in mijn leden onder;
het had kind kunnen zijn,
denk ik, of ander wonder;
maar in u werd het dood.

Om donker dat ik met u deel,
blijven de sterren in mij staan
en worden steen;
vluchten de dieren van mij heen;
alleen het woord houdt aan
u te groeten met eeuwigheid,
nagebleven in bloed en tijd.

Kind

Terwijl we het niet laten blijken
dat werelden in ons bezwijken,
kijkt het kind ons aan.

Het weet er alles van
en vindt vanzelf een naam,
bewaard binnen zijn koninkrijken,

en vangt met ons het spelen aan
als zijnsgelijke.

Een gansch heelal is eeuwig voor zoolang.

Wij moeten slapen

Wij moeten slapen en ook deze nacht ontwijken:
in ons is geen geheim meer over om te vergelijken
hoe nu de maan bloeit boven dood en leven:
ik zie de naden op de bodem van mijn leven.
En hierop is dit eenzaam lied geschreven:
Wij moeten slapen en ook deze nacht ontwijken,
om niet aan eigen wanhoop te bezwijken.

Bloemen

Bloemen, waarin wij bloeien zonder bodem,
zijn onze leden in elkaar gevouwen
en ons gelaat is niet meer te benoemen.
Wij worden koning in elkanders bloed.
Gronden, in schemering gehouden,
met wind en eenzaamheid gevoed,
vlijen zich open, horizonnen
wijken en worden afgesponnen,
er is geen landschap meer behoed
voor deze eenige getrouwe
die overal zijn intocht doet.

De dichter is een koe

Gras... en voorbij het grazen
lig ik bij mijn vier pooten
mijn oogen te verbazen,
omdat ik nu weer evengroote
monden vol eet zonder te loopen,
terwijl ik straks nog liep te eten,
ik ben het zeker weer vergeten
wat voor een dier ik ben - de slooten
kaatsen mijn beeld wanneer ik drink,
dan kijk ik naar mijn kop, en denk:
hoe komt die koe ondersteboven?
Het hek waartegen ik mij schuur
wordt glad en oud en vettig op den duur.
Voor kikkers en voor kinderen ben ik schuw
en zij voor mij: mijn tong is hen te ruw,
alleen de boer melkt mij zoo zalig,
dat ik niet eenmaal denk: wat is hij toch inhalig.
's Nachts, in de mist, droom ik gansch onbewust
dat ik een kalfje ben, dat bij de moeder rust.

Graflegging van een oud vriend

Ontvouw het witte kleed
de doode doet niet mee.
Zie hoe hij slaapt voor twee.
Hij weet niet hoe hij heet.

Hij wil alleen maar mee
op deze laatste rit.
En zie niet om, hij zit
als die te Naïn dee.

En bij zijn graf besteed
geen woord aan zijnen vree.
Hij neemt ons nu voor eeuwig beet.
't Is water in de zee.

Bloed

Bloed, drinkplaats van engelen en hinden.
's Morgens is geen spoor van hen te vinden.
Dan enkel deze nagebleven woorden:
dat ik vannacht toch duidelijk zingen hoorde.
Om welke blijdschap is niet meer te weten,
onder het vuilnis van den dag vergeten.

Wie ik nu nog zal worden...

Wie ik nu nog zal worden
is eender, en wanneer
de dood mij op de schouder
tikt: gaat u mee, mijnheer;

en waar, en wat de koude
wereld maar al te zeer,
binnen haar leege sfeer,
uit mij zal doen verouden.

Ik was de geheimhouder
van leven in eigen beheer,
opdat ik des te meer
mijzelve wezen zoude

dien God-gegeven keer,
dat ik in u aanschouwde
mijzelve, zonder meer,
en zonder het u berouwde.

Het beeld, dat gij mij bouwde,
is in geen spiegel meer.
Het licht, dat zich ontvouwde,
keert in geen oogen weer.

Ben ik nochtans behouden
uit het gedoofd weleer,
dan lig ik bij u neer
in alle eeuwen gouden.

Wie ik nu nog zal worden
is eender, en wanneer
de dood mij op de schouder
tikt: gaat u mee, mijnheer.

Geluk

De wijlen dat zij het verkoos
zich prijs te geven aan het boos
opzet der zinnen,
om te winnen:
een kind,
een wind,
een sterrenhoos,
lag ik bij haar om te beminnen
dit zoete streven, dat van binnen
verbonden sluiten tegen een,
die met ons twee tesamen scheen
in den beginne,
maar die wij mochten onderkennen
en stellen in zichzelve zonder
nog deel te hebben aan het wonder,
dan een weinig wederzijdsch geween
als wij opstonden -

o staan binnen elkanders handen
als kostbaarheden, onomwonden
van schaduwen en zonden,
met oogen, die beseffen konden
wat zij stralend verpandden
aan 't nu ontbloeid kamergeheim
dat met uw zoet aanwezig zijn
de dagen door was ingegroeid
aan meubel, deur en raamkozijn;
en al wat met u was gemoeid
lag in zijn sluimering ontboeid
aan uwe voet - o soeverein -
o schreden uit en tot elkander
in het geluksgebied, waarvan de randen
als water in de wereld stonden,
tot op hun bron gespannen en bezonnen.

Ontwaken

Des morgens kruipt een beest van vrees
door aderen en ingewanden,
en maakt mij weder tot een ander,
dan die ik slapend ben geweest.

Riep ik vannacht uw verten heesch
om mij te vinden, en 't ontvangen?
Ik weet het niet, het woord is anders
dan het in 't donker is geweest:

brandend van den Heiligen Geest
om uwe allerlaatste gangen
nog in te lijven bij de lange
verhalen die wij zijn geweest.

Mijn vreemde handen gaan vergeefs
den dag aanvangen.
Zoo vindt van 't uitgedoofde feest
de wind de doode bloemen hangen.

Deze morgen...

In deze morgen, zonder schuld
gevat in het geduld der dooden,
voel ik mij van het vers vervuld,
dat uw geheim geheel onthuld;
gij komt gelijk een bloem naar boven.

Gij hebt mij in uw nacht geduld,
ik had u voor het donker noodig,
nu is het leven overbodig;
want mijn gedicht
verzadigt zich
aan licht uit uwe hoven.

Aan den dood

Om te vergaan,
dood, maak mij zoet;
ik ben een lichaam zonder naam,
neem het, wanneer het moet;
die mij in u is voorgegaan
bezit mijn bloed.

Dood, maak mij voor de aarde goed,
waarin zij ligt:
geef ons hetzelfde soortelijk gewicht,
opdat ik ben geboet,
en met haar stof in evenwicht
bij het opstaan;
wij waren samen één gedicht,
doe het om deze waan,
doe het met oogen dicht.

Droom

Vannacht, den droom, liggend onder een tafel,
hurkte een vreemde vrouw bij mijn gezicht.
Ik heb mij langzaam aan haar opgericht,
zeggend: zag je voor gindsche doode ramen
ooit nog bewegen? Zij moest dit beamen
Toen heb ik uitgeroepen: zij ligt boven,
en ging op weg, een waterscheiding over.
Maar hooge gazen noopten mij te keeren
en ook een schuit ging tergend maar één meter.

In dit ontwaken, als uit een vergeten
kan ik u bijna aankijken en -raken
en moet u nochtans onbereikbaar weten.

Surplus

Surplus van liefde, waar moet gij nu heen?
Hul u in eigen hoede
en slaap ten overvloede,
en in de morgenstonden... ween.

Maar neen, laat nog de ziel vermoeden,
achter den horizon van steen,
het landschap dat niet kan verbloeden
omdat het ligt te spiegelen.

Fantoom

Ontsta als mond en oogen,
gedaante van vannacht.
De zekerheid waarmee ik wacht,
doet het misschien gedoogen.

Heb met uw nagebleven pracht
in dit geheugen mededoogen.
Ik lig tegen u afgewogen
met bloed dat u betracht.

Geest

Blijf in mijn oogen, die u zien, gelooven.
Als gij me nu aanraakte zou ik niet
schrikken en daarmee te niet doen
uw langzaam, langzaam komen uit de doove
deurslag des doods, ik zou uw zoen
niet kunnen onderscheiden van dit lied.

To be or not to be

Dit is het verst gegevene van u:
dat ik mij voel verevenen met u;

grond worden in hetzelfde wedervaren
van overgangen tusschen zien en staren.

Aarde en hemel dekken eender toe
uw donker en het mijne, ik ontdoe

mij langzaam van de beelden van den dag;
tegen dit zeer verminderen vermag

geen leven meer zijn zonnen in te doen,
hoe ook de sterren door hun banen spoên.

Ik ben van de bevinding overmand,
dat ik ontbonden word en naar u voortgeplant.

Kaïn

Wind, waarom streel je dit lichaam nog?
Uwe ontfermingen zijn te groot
over mij heen, dan dat ik nog
ween in mijn nood,
alleen.

Nacht, ik lig in u over
als een verdonkerd deel;
wentel het in het meer
en sluit het water toe van boven.

Doodlied

Lied van den dood,
verstom niet voor het gansch ontbloot
heelal, dat haar niet vinden laat
in straat na leege straat;
het is alleen maar rond.

Neem het alleen zoolang te baat
als beeld, hoe blind en desolaat,
opdat niet hare staat
onkenbaar wordt voor dit verstand.

Projectie

Ontstoken van een licht,
dat in mijn bloed voorover ligt,
met beide oogen dicht,
ontwerpt het woord u in het wild
tegen het niet van ruimte en tijd,
tot uw gestalte zoet en mild
achter de sterren schrijdt.

Jericho

Nu zich uit mij verwijderen
de legertochten van den dood,
voor een ontvlamd begeesteren:
de gebieden te overmeesteren
waarin gij zijt, o lichtgenoot,

worden uit donker opgewekt
zonnen, verzadigd van uw bloed,
vanen van moed ontvouwen zich
om de bazuinen van het woord
tegen de ringmuur van uw oord
te steken, tot hij zwicht.

Tendresse

Huisteederte der morgen,
vrucht van een nachtgeluk,
gerijpt in liefde's orde:

oorschelpen luisteren verrukt
naar het gevederd kamerduister,
dat stil tot licht te worden staat;

dat van de vooravond de fluister
der wel-te-rustens liggen laat
om mond des kussens ... om de milde
herkenning niet te verontrusten
van het onthulde, in de nieuwe
vermengingen die het aangaat,
voor oogen die er over rusten,
met eeuwigheid en dageraad.

Smart

Smart, ik ontzeg
de zon haar licht,
den ziende zijn gezicht
en dit heelal het evenwicht,
den dood het recht
op elk gericht,
dat mij van haar onthecht.

Ontwijk me niet, maar leg
het kleed gereed der eeuwigheid:

ik lig in donker haar gelijk
op adem na en oogenblik.

Contact

Vanuit het oord
in donkerheid,
het dicht gebied
van leven niet,
waarin gij zijt
met dood omkleed
en zonder tijd,
plant gij u voort
door media
die ik niet weet
tot in mijn hart;
ik smeed het woord
dat naar u heet,
en ik besta
bij de gena
van deze blinde bezigheid.

In Profundis

In dit bitter heldere, de dood,
kelder aan kelder grondlicht dwaal ik rond,
een zwemmer onder water, een verbond
met bodemen die nimmer zijn ontbloot.

Ik draag gestorven zonlicht in mijn mond,
waardoor, uit het weleer, de tijd
de beelden in de wanden bijt,
die wijken voor mij uit;
verbruikend deze zekerheid,
worden de woorden afgerond
tot eeuwigheid.

Nacht

De mantel dood is om mij heen.
De wind ontwaakt buiten de muur.
De eeuwigheden van dit uur
meten uw mateloosheid af
aan mij, die in hen duur
en wacht op u alleen.
Ik ben niet verder van u af
dan de dikte van deze steen
en die boven uw graf.

Geest

De wind laat in zichzelve binnen
het waaien, dat geen huis meer heeft
om het met vlagen te omringen
de nachten over, - onbestreefd
staan de beginsels van beminnen
tusschen de leeggehaalde dingen;
lichaam wordt aarde; en de geest,
zinnende op het weggerukte,
in het in dit gedicht gelukte
aan eeuwigheid, beseft:
wat moet ik zonder haar beginnen,
bloot in de tijd, die rest?

Woord

Gij zijt den grond gelijk gemaakt.
Regen is tot u ingegaan,
en sneeuw zinkt in u saam.
Winden waaien u naakt.

Het licht blijft in uw oogen staan,
alsof gij heden zijt ontwaakt.
Maar zij volgen zon noch maan.
Geen ster wordt aangeraakt.

Voorzoover het mijn bloed aangaat,
zijt gij van ieder element
verzadigd en voldaan.

En nochtans moet het woord bestaan,
dat met u samenvalt.

Cirkel

De aarde draait met uw graf om haar as
en zijn geheim is wentelend ingelascht
bij dat van sterren die ik nimmer heb gezien,
en van het bloed de ronde blinder bovendien.

Gij bliksemde het open en ik zag,
hoe gij in paradijzen lag,
waarvan de wegen raakten aan mijn ziel.
Welk ongetroffen donker overviel
dit klare schouwen? schroeiend sloeg
de dood naar binnen tot dit gebied,
dat zich verweert met tand en lied
om wat het weet aan eeuwigheid
binnen zijn laatste cirkel tijd.

Bolero van Ravel

Boven dit eindeloos moeras:
helblauwe vogel, af en aan.

In de eeuwige woestijn;
o karavaan.

Over de zee een schip, alleen,
van horizon in horizon.

En in mijn leven het gedicht,
waarin gij danst met oogen dicht.

Henri Rousseau

Met bladeren gebouwd tot op den grond
dit oerwoud, openingen blijken
oogen van tijgers die bekijken,
hoe groote vreemde bloemen prijken
boven een vrouwenlichaam, dat ontstond
uit stilte en eensgezindheid tusschen rijken
die deze schilder weer verbond:
mensch, dier, plant,
en zoo het paradijs hervond.
O meesterhand. O goddelijke.

Liefde

I

Liefde, ik blijf u loven
vanuit de duisternis
in deze steenen nis,
ver van uw zoete alkoven.

Ver van de groene hoven,
waar aangevangen is,
blind over het gras,
de vlam van uw beloven.

Ver van 't zich veroorloven
in uw geheimenis
van wat doodelijk is
buiten uw ban en toover:

te nemen in zich over
hetgeen het andere is,
gevend zonder gemis
het eigen daarenboven.

II

En zoo ik mij nog vergis,
ziende op de kerkhoven,
liefde, doe mij gelooven
dat het niet over is,

nu wij uit u begroeven
dit lichaam, puur en wit,
zij het u ten behoeve,
en noode doen wij dit.

Wil ons niet gansch berooven,
maar blijve het zwart op wit
door uwe hand geschreven
in dit onsterflijk lied,

dat gij hebt toegeschoven
over ons laatst bezit
den steen van deze strophen;
dat gij dit lied zijt. Dit.

Pharao

Ik wil met wat mij is geworden,
in de volgende orde,
in ééne plaats begraven zijn:

De deken waar ik onder lag
tot aan mijn kin,
dewijl haar hand hem alzoo lei;
- heengaande zag ze om en zei:
nu is de nacht niet zonder mij -

de dingen van den dag:
geluk en stof in evenwicht
door liefde's overmacht,
til ze voorzichtig uit het licht
in deze schacht;

zet ook de avondstonden bij:
de steenen niet aaneen, dat zij
eeuwigheid houden rondom mij;

en van den gulden morgenstond
breng wijn bij mijnen mond.

Wat haar lichaam betreft, volsta
met deze kruik vol asch, weldra
is dit het waartoe ik verga.

Doe aan dit lied niet toe of af,
richt niet over een graf,
opdat geen doode u bestraft;

maar leg als laatste wat gij doet
al mijn gedichten aan mijn voet:
krachten, waarmee ik opstaan moet.

‘Beumer & Co.’

Hoeken met huisgeheimen
komen bloot.
De vloeren schamen zich dood.
De lamp hangt laag en groot,
want de tafel is weggenomen.

Zij, die naar boven komen,
breken blind kapot
wat was in slot, ontnomen
wordt elk ding aan zijn lot;
maar de liefde is uit God,
en God is liefde. Amen.

De deur die binnen was,
is buitendeur geworden.
Onder de hand der horde
sterft het glas.

De spiegel met eeuwig licht
zwicht langzaam voorover,
en doet de kamer dicht.
Er ligt spinrag over.

Waar divan en donker stonden
is, hun geheim ten spot,
een vrouwenschoen gevonden;
maar de liefde is uit God.
En buiten zullen staan de honden.

Bede

Toen gij uw armen om mij sloeg
hebt gij de vuren van de dood
overgenomen in uw bloed,
hebt gij het licht in mij gelegd,
waarvoor ik in het donker vecht,
het is mijn recht;
waarvoor ik in het donker bid
dat het niet wordt geslecht;
het is mijn allerlaatst bezit.
Leven, ontlaad mij niet.

Stof

Alsof ik immer bij u sliep,
werd gij weer het materiaal
van voor dat God u schiep:
wind, grond, taal
voor een nog niet geboren lied;

ten overstaan van een heelal,
dat wacht tot Hij opnieuw gebiedt;

omdat ik hier nog ademhaal.

Fata Morgana

Uit leegte's hinderlagen
komen de jakhals tijd
en de hyena vergetelheid
aan heugenissen knagen,
die ik mij, wil het God behagen,
moet dragen naar de eeuwigheid;

- totdat het woord hen weer bevrijdt:
in een al fonkelender vragen
dijt het gedenken uit tot sage,
waarin de liefde houdt gespreid
sluimering over zaligheid
waarmee wij bij elkander lagen.

Maar als ik deze zekerheid
ook kwijt moet worden en versagen,
in een al hachelijker wagen
van beeld en rijm, in stagen strijd
tegen het niet, als wijd en zijd
zijn woestenijen mij vervagen
en geen teeken mij onderscheidt
van zand en stof... Heer, hoor dit klagen:
ik houd U aan Uw eigen beeld,
dat we in elkanders oogen zagen.

Onmacht

In uw zoet zijn van haar en oogen
nestelt de dood zich onbewogen.
Dit houdt mijn bloed met smart betogen.

Dit doet mijn leed in bloei ontsteken,
waarmee de bloemen vergeleken
vergeefs in zonlicht openbreken.

Dat gij de grond met u vermeerdert,
vermindert mij voor deze wereld
tot op de kreet die God verteedert.

Contract

Lichaam, ik ben met u alleen,
zooals wij samen zijn geboren.
Zij heeft ons beide lief gehad
uit een geheel,
als wij elkander niet te voren.
Elk voor ons eigen blinde deel
zijn wij verloren zonder dat.

Nu is zij heen.
Daarom wil mij aanhooren:
strek van haar wezen in mij uit
al de geheimen, die gij weet
met oogen, hand en huid,
gevonden in het wit gebied
van overnacht, de overvloed
verteederingen in uw bloed,
en dat, waarom zij heeft geschreid,
waarom weten wij niet,
omdat ze zei: ik weet het niet...

dat ik het zegge in een lied;
ik geef u eeuwigheid voor tijd.

Dit is het allerlaatst verbond,
dat God tusschen ons sluit.

Graalridder

Uit mij wordt opgeborgen,
in Christus' arsenaal,
het radelooze zorgen,
dat ik mij voor den morgen
het vers van heden haal:

tijd en dood liggen egaal
binnen elkaar ontbonden:
dwalende door mijn zonden,
heb ik den graal gevonden
van Zijn laatste Avondmaal.

In den eeuwigen ademhaal
dier hijgende seconden
op den heuvel Golgotha,
moge ik zingen vinden
met hemelsch materiaal
voor dieven, hoeren, honden,
moordenaars altemaal...
... en mijzelve in het bijzonder.

Reiziger ‘doet’ Golgotha

I

Zij hebben Hem, zonder zich af te vragen,
of Hij het kon verdragen,
met nagels aan een kruis geslagen.

En toen Hij daar te lijden hing -
een spijker is een leelijk ding -
zei Hij: Vader vergeef het hun.

Zei Hij: ze weten niet wat ze doen.
Het was hun er immers om te doen,
om eens te zien, wat of Hij nu zou doen!

Zoo heeft Hij nog voor hen gebeden,
en in Zijn sterven aan hen meegegeven
een alibi voor hun geweten.

En ik stond in de verte quasi wat te praten
met 'n paar onnoodige, onnoozele soldaten.
Ze deden immers tóch, wat ze niet konden laten.

Maar Hij beriep zich op het allerlaatste:
de armen van Zijn Vader; - nog vóór Paschen
moest ik me naar mijn schip in Jaffa haasten.

II

Toen heb ik - 't was op Cyprus - in de krant gelezen:
J.v.N., Christus geheeten,
is, na voor drie dagen gekruist te wezen,
zooals onze geachte lezers weten,

niet in Zijn graf gevonden: 't graf was open.
Hardnekkige geruchten loopen,
dat Zijn discipelen de wacht beslopen,

toen deze sliep, en zoo het lijk ontvreemdden.
Geëxalteerde vrouwen echter meenden,
dat zij Hem zagen wandelen door de beemden;

Maria moet gestameld hebben: Heere!
Er zijn ook visschers, die beweren:
Hij heeft met ons gegeten bij de meren.

Maar dit is van bevoegde zijde wedersproken.
Men late zich geen knol voor een citroen verkoopen.

III

Rome. - Het anker valt. Wij varen thuis.
Ik spoed mij naar de thermen, word ontluisd
van reis en roes en in mijn eigen huis

bij vrouw en vuur en radio gezeten,
ben ik alras Christus en kruis vergeten.
... Toen heeft een S.O.S. mijn ziel doorreten:

‘Mijn Geest wordt uitgestort op alle vleesch.
Wie niet vóór mij is, is tégen Mij geweest,’
seint een Geheime Zender wit en heesch.

Weer onder zeil, over de eenzaamheden
van oceanen die mij van U scheiden,
Christus, wil mij verschijnen aan den einder.

Dead end

VOOR ED. HOORNIK

Ode

Voorwerpen, in mijn lied
vereeuwig ik u, niemand weet
het einde van dit wreed gebied
en wat er nog met u geschiedt,
hoor, hoe ik u heet:

Penduulslag, zoete snik,
bloedleeuwerik;
van 't gonzend bloeiveld jij-ik
loodrecht oogenblik.

Muren, als moeder zoo volkomen
geboortelijk benomen
rondom die in u wonen.

Keuken, zooals zij is
wanneer zij er niet is:
aanrecht, kraan, servies;
het boordevolle niets;
o dit subliem verlies,
zoolang zij er niet is.

Vloerkleed bereikt als sterven:
elkander overerven
tot in de nauwste nerven.

Tafel, waaroverheen
gelaat, ga nooit meer heen.

Deur dierbaar toe;
dierbaar open, dierbaar toe.

Er waren herten in het bruin behang,
voor achtervolging van gedrochten bang
tot in hun pooten;
ik heb het je gewezen en je groote
oogen onthielden zoet en lang
de schemer waarin zij verschoten.

Voorkamer, wij zijn hier;
voor deze zondag zijn wij hier;
huiskamer, er is niemand thuis,
wij komen enkel nog gewoon
eten in u, want het is schoon
moeder en zoon te zijn in u.

Nachtkamer, gij zijt ons;
zijde, bloed, dons;
een mond van liefde frons.

Spiegel, om uwentwil
verdubbelt dit heelal;
wij hebben in u lief,
spiegel dat alstublief.

Zijkamer, waar is zij?
Zij is hier neergelegen,
zijnde van uwentwege
verzonken in geschrei.

Portaal, doe in u toe
al dit voor nimmer moe
bijeenzijn in zichzelve;
ik kom weer uit u delven
een volgend rendez-vous.

Dichter

Toen hij zich op zijn knieën neerliet bij het kind
zagen hun oogen dingen van voor duizend jaren:
een bal, een bouwdoos, koekkmimels, een lint, een cent;
hij wist niet waarvandaan de wilde vreugden waren,
die ze elkaar toelachten, redeloos als het ware.
Was niet van Plato het Symposion gekend,
alsmede die Kritik der reinen Vernunft van Kant,
en van de dood het wezen als der dingen eind?
Maar het moment laat alle zekerheden varen,
die het der wijsheid ons te geven is vergund,
om oog in blinkend oog met het geluk te staren,
dat nog geen middel heeft om zich te openbaren;
waarvan alleen de dichter de formule vindt,
als bij de gratie van een plotseling verklaren
weerzij ds het blind en zeker stamelen begint.

Tekort

Ik ben het bitter overschot,
aan deze zijde Gods,
van ons in u voltrokken lot.

Dat ik bij machte ben te vinden
een laatste naam voor de beminde,
om dit heelal mee te verblinden,
voordat ik zelve naamloos word.

Het is mijn eenige tekort.

Het woord was God in den beginne.

Reflex

De nacht liet het verlies in droom genezen
en van uw lichaam de verteederingen lezen.

Maar 's morgens heeft het licht zich weer verzet
tegen een liefde, die zoo nauwgezet
omhelzingen herhaalde, of geen graf
u enkel maar voor deze stonde gaf.

Huis

Huis, ik bewoon u nog.
Uw lampen schijnen in mijn ziel,
alsof ze met u samenviel,
en geen ruimte vermag
zijn duisternissen in te doen
tusschen het licht van nu en toen.

Uw dingen glanzen zwaar in mij
van eeuwigheid, er is voorbij
de dood geen onderscheid met dit,
behalve dat ik nog bezit
de tijd, waarin het nederligt
tot een gedicht.

Accommodatie

Uw dood herhaalt zich in mijn hart
met steeds minder verschil
tusschen uw stilte en mijn wil,
ik kom heelal te kort
nu zintuig en orgaan
verand'ren in hun tegendeel:
oogen doen horizonnen aan,
die in de uwe overgaan,
de sterren glijden als in spel
uit mijn handen vandaan.

Nadood

Ontleeningen aan duisternis,
met ademhalen toegerust,
- het eenige, waarmee ik wacht -
worden in mij nog eens bewust
het lichaam dat zij zijn geweest;

voorposten, door den geest bezet,
beluisteren het net,
dat eeuwig-ongerust vibreert
tot in het hart der wet
waarmee gij onbereikbaar zijt
van deze kant;

vertalen tastend en bedeesd
de doodsberichten uit de nacht:
een wind? een lach?
totdat de morgen ze verteert,
omdat geen licht ze weten mag.

Doodbloei

Uit het versteend gebeuren
met u en mij maken zich los,
beweening achteraf
van het bijeenbehooren,
dat voortaan woord en graf
beschoren blijft;

wat u betreft:
uit het verstard bezit
breken ontdane rozen
hun wit,
dit is het broze
nasterven, dat nu openstaat,
in doodklimaat.

Ontworden

Uw hand, die als een vrouw zich gaf,
ligt op uw andere hand in 't graf;
nooit staat de eeuwigheid hem af.

Toevluchten van uw armen zijn
geslonken tot de starre pijn:
mijn leege armen zijn de mijn'.

En waar uw oogen zijn geweest
is van verlies het licht bevreesd;
binnen mijn oogen het allermeest.

Uw bloed, dat woord werd in mijn hand,
stroomde buiten het zinsverband,
verloren in het zand.

Niemandsland

Van voor dat ik u kende
zijt gij de afgewende;
ik blijf u blind ontberen.
Gij kunt u niet vermeeren
tot in dit leven.
Ik kan mij in den dood begeven,
maar ik heb te beheeren
een ingegaan gebied,
dat van u weet, grond voor het lied,
dat ik moet transformeeren
tot de verstaanbaarheid
aan beide zijden van den tijd.

Stem

Dit wordt niet meer door u gehoord:
de Parelvisschers en Zarah Leander,
de Serenade van Toscelli enzoovoort,
als het begon, dan riepen wij elkander.

Nu fluister ik tegen den dood:
dat ik het door mij heen voor haar verander'
van eeuwigheid, zoodat het woorden wordt,
als eens, een roepen, onverkort;
donker genoeg om bij haar aan te landen.

Bezinning

Heen zijn, vers worden en verblijven
bijeen als in levende lijve;
handen die streelen, schrijven, schrijven...

Wat monden bij elkaar ontdekken,
gaat zich in landschappen uitstrekken,
om verder leven te verwekken.

Wat oogen voor elkaar verzwegen,
wijl de leden er over negen,
staat in het sterrendiep gestegen.

Alleen met u in de gedachte
gaan de avonden overnachten,
om op uw wederkomst te wachten.

Wederkeer

Een bijna blind verleefd gedacht
legt zich als weten in mij open,
uit schemer van verloren zijn:

eenmaal zal ik weer bij u zijn;
ik doe de deuren naar u open
en zie dat gij mij hebt verwacht.

Gij legt uw handen in de mijn',
staande duizelt het in de hoofden
van blijdschapsbloed, het uw en mijn,
in eender zoet met het geloofde
bijeen, gij voelt de vele hinden
van het verlangen overloopen
naar verten, die met ze verzwinden.

Uit eeuwen gaan uw oogen open
voor het ontvangen van het vinden.

Wachtwoord

Gebogen over haar zorggebied,
houdt, aan den rand van dit heelal,
de ziel bespreking met het niet:

of het nog uitleveren zal,
het krachtens liefde's protocol
bij haar behoorende verschiet,
waarvoor de dood zijn halt gebiedt;

tenzij mijn lied het wachtwoord vindt,
dat hem verblindt.

Dialoog

Het leven zegt: ga met me mee,
ik heb gebieden, fonkelnieuw,
met vogels aan een gouden zee
en zoete dieren,
ik heb blauwe rivieren
en duizend vrouwen om te kussen,
je zult je niet in mij vergissen...

Ik heb gefluisterd: laat in vree,
tusschen vier muren,
lied worden wat de dood kan missen.

Chaos

Waar gij uw oogen over sloot,
werd alles dieper dan de dood,
stond aan geen eeuwigheid zoo bloot
het leeggebleven avondrood;

lig ik in een geheim geknield,
waarvoor de sterren staan ontzield;
waarvan mijn zingen overhield,
een rhythme, dat mijzelf vernielt.

Medium

Wat nooit meer ademhalen zal,
en nog in geen gedicht begon,
vinden in mij elkanders bron
en onveranderd kengetal.

Zoolang ik hier vertoeven moet
ben ik het verste rendez-vous
voor dood en leven: wees gegroet,
fluisteren zij elkander toe.

En gaan in liefde's laatste naam
omhelzing aan, tot klaar en stil
het zingen in mij worden wil,
waarmee zij samen voortbestaan.

Dans

Ik blijf u binnen mij bereiken
met stilten die u overreiken,
woorden, ontdaan van zon en maan.

Zij willen met u zijn vergaan,
maar zij bezitten naar de zijde
van licht en lucht nog mijn bestaan -

en moeten weer bij u vandaan;
weifelend tusschen de twee rijken,
vangt hun verloren dansen aan:

zonder oorsprong, zonder einde,
binnen het rhythme van ons beiden,
dat geen lichaam meer vinden kan.

Vrucht

De morgens stonden hecht
in elpenbeenen licht.
De nacht was een gedicht,
op tafel neergelegd.

Waarin het was verricht
wat donker ongezegd
binnen U had gesticht.
Het bloed bonsde echt.

Uit duisternis terecht
glansde je aangezicht.
Het is dezelfde vrucht,
heb je er van gezegd.

Gang

Evenwijdig aan deze schreden
gaat in de dood, geheel bevrijd
van onmacht binnen ruimte en tijd,
zij, wier lichaam ik heb beleden
als lied en gelukzaligheid.

Ben ik langs deze weg geleid -
ik weet niet waar hij wordt gesneden
van gene, maar ik ben bereid -
dan ga ik over in den vrede,
waarin zij eenmaal heeft geschreid,
zeggend: ik neem je later mede;
bedoelende de eeuwigheid.

Bloei

Vogels blijven ontwaken
tegen uw zwijgen in.

In tuinen tusschen bloemen,
die al uw donker wraken,
lig ik u te verzaken,
dag uit, dag in.

Maar elk ontkennen is u noemen
in den voor u volkomen zin.

Vergif

Een brakke droom vannacht: je nichtje had omstandig
geschreven, dat je na veel lijden
was heengegaan (om van mij af te wezen).
Je had de enveloppe eigenhandig
gesloten en de bus in laten glijden.
Toen plotseling, geslingerd tusschen hoop en vreezen,
ben je 't epistel achterna gaan reizen,
maar zijn vergif was al in mij gerezen
en ik doorzag het. Kon ik dit bewijzen?
Liefde's orgaan beseft zijn duisternissen
in volle zon:
je kwam de trappen op - ik kon
me niet losmaken van de leuning boven;
zul je het niet gelooven
zul je het niet gelooven,
baden je oogen - doch een schot weerklonk
uit het verleden, toen je nederzonk.

Middernacht

Geluiden dooven in geluiden
en lichten staan in lichten blind.
Vreezen, die niets meer hebben te beduiden,
nu ik me één stap van den dood bevind

tergen nog uit gewoonte, bij het buigen
om late hoeken, tot ik me hervind
te middernacht: mijn eigen ooggetuige,
een wezen, dat zichzelf niet meer bemint.

Misgeboorte

Van poëzie bezeten,
door demonen besprongen,
rotten de woorden
bij hun geboorte,
en liederen worden aas voor honden.

Vrouw

Uw lichaam lag voltooid van nacht:
het donker droeg gevleugeld vuur,
gevonden in uw bloed dat uur.
Twee zwarte ramen hielden wacht

dat geen geheim zich mengen zou
met dit vergaarde: vrouw en licht,
dat zich verklaarde tot gedicht
binnen der wereld morgengrauw.

Lente

I

Het is op deze aarde allerwege
lente geworden, bloem en zon
zijn in elkander bezig,
of liefde voor het eerst begon.

Een donker-zoete regen
gaat tot de boomen neder,
op zoek naar zijn oorsprong.

Behoorend bij het bitter licht,
dat in de avondkimmen ligt,
bestendigt zich in mijn gedicht
de roerloosheid van uw gezicht.

II

Naar een ontbloeien buiten,
het staren door de ruiten;
om er de oogen voor te sluiten.

Nu een verwelken binnen
de zinnen is begonnen
het bloed te ondermijnen.

Uw lichaam is ontbonden
in aarde en geheim.
Zonder dat zij u schenden,
moet ik de woorden vinden,
die beiden zijn.

Gedaante

Ik kan de morgens enkel in
zoolang nog een gedaante staat
tegen de verre avondkim,
die tegen beter weten in
om mij den dood verlaat.

Het is het nachtelijk geding
tusschen mij en de dood,
dat zij, alleen omdat ik zing
haar namelooze mindering,
niet meer voorgoed de oogen sloot.

Illusie

Liefste, de wissels van het hopen,
mij in u uit te roepen
binnen de verste zenuwknoopen
en bloedgroepen,
zijn weenende verloopen;
gij zijt alleen nog om te koopen
met zekerheden, zelve blind
van donker dat ik voor u vind;
waarmee een samenzijn begint,
aan geen relatie meer verwant
van wat hier wordt tot kind en land.

Somnambule

Tegen het zijn ontstoken
met uw vernietiging.
Roos-van-verlies ontloken
in mijn verschrompeling.
Pijnen tot licht gerokken,
waarin ik u bezit,
hoewel gij zijt vertrokken.
Dooddoelwit.

Offerande

Binnen het stugge duister van den dood
drijven de witte nevels uwer liefde
zóó in zich zelf gekeerd en groot,
of nooit een leven haar ontriefde
het lichaam, waarmee zij zich bood,
om het volkomen te gerieven.

Overspel

Poëtisch bloeisel:
overspel
van dood en leven;
een arm vermoeisel
en blind gegeven,
ik weet het wel
- o zielsverraad
aan liefde's al-
genoegzaamheid -
maar sta of val
bij dit appèl,
ik ben u kwijt,
wanneer ik niet
u overhaal
vanuit het niet
met woorden, wit
van uw vergaan;

het eenigst, dit,
en toegestaan,
zooals eenmaal
het zoet bezit
van uw lichaam.

Joseph Schmidt

Gij hebt mij nagelaten
van Joseph Schmidt het zoo bezonken zingen,
dat het misschien nog tot u door kan dringen,
omdat wij het bezaten
in stilten, die het bloed vervingen
in dier mate,
dat wij elkanders dood ontvingen
uit handen die vergaten
te streelen, in hun sidderingen
onder der liefde diepste baten.

Onteigening

Het licht is uit u weggegaan,
wit en ontdaan.
De winden hebben zich bevrijd
uit uw ineengevallen kleed.
En dat wat leven heet
hebt gij verminderd met uw naam.
Gij nam de laatste phase aan
des zijns, een lichaam dat versteent;
waarin de dichter nog vermeent
gefluister aan te boren;
bezit, in lied verloren.

Golf

Hoe zijn mij ingevallen,
met 100.000-tallen,
ontbloeiingsoogenblikken,
- als evenzooveel schrikken -
van woorden, die u wekken
bij hun geboorte, u betrekken,
op hun bestemming: samenschikken
tot rhythme en u overdekken
met stilten, aan het oord gelijk
waarin gij zijt, onnoemelijk.

Schijnwerper

Tegenover het liedgeheim
ontsluiert zich de dood;
meter na meter komen bloot,
en in refreinen aan refrein
leggen zich open in den schijn
van deze zon: verlies en asch
en van mijn keel de echo heesch,
al wat de liefde aan zich ziet
verdonkerd, komt in het verschiet;
verstard in krijtwit overschot,
uw onvoltooide lot.

Slaap

Uw doodgedeelte blindt
zintuigen en seizoenen;
wat ik nog van u vind
is eeuwigheid te noemen:
geheugen en geheim
wisselen dierbaarheden
als lichamen voorheen,
en slapen zeker in.

Negatief

I

Aan handen ingeschapen,
tast ik u aan de leegte af.
Aan oogen ingeslapen,
sla ik u gade langs het graf.

Gloei in mijn bloed van u
loochent den dood aan u;
verhevigt u, verhevigt u
tot een volkomen nu.

II

Hulsel, van licht ontladen,
hoe houw ik uit
klanken een beeld van wat
gij eenmaal zelf bezat
in bloed en huid,
niet te verzaden.

Vulsel, gevonden vers,
wij zijn overgebleven:
het bitterst en het verst,
den mensch gegeven.

III

Ik kan uw hart vernemen
kloppende in de steenen,
geheimer dan voorhenen.

Uit uw lichaam tevoren
is een dwaallicht geboren,
dat mij wil toebehooren.

Van uw bestaan verwijlen
phantomen aan mijn zijde,
die mij het bloed benijden.

Bruiloftslied

Gij diept de dood in het verborgen uit,
tot hij mij in een punt met u besluit:
ik ben uw bruidegom, donkere bruid.

De tijden zetten zich in teeken om
door alle ruimten die ik naar u kom:
donkere bruid, ik ben uw bruidegom.

Kosmos

Zoolang er morgens zullen zijn
die in mijn oogen komen staan,
ben ik niet tot u ingegaan;

alleen om lied te maken
van doodelijke zaken,
moet ik den dag doorwaken:

een blij, eentonig licht
sluit alle bloemen dicht;

doet in het donker derven
leven, wat niet kon werven
de liefde om te sterven;

Legt in de nachten open,
aan handen die het hopen,
leden, den dood ontslopen;

tot hun ontsteld bezit,
buiten getal en wet.

Job

Vrienden verbitteren het vuur;
ze zeggen God - en maken rook
tusschen mij en de muur;
wij knielen neder in de smook,
zondaren van natuur.

Maar als zij weer verdwenen zijn,
herbid ik om het helder uur,
waarin die allerlaatste strook
opnieuw tot tuin ontlook, den duur
der woorden die mij vlam doen zijn,
en van de liefde puur.

Duur

Vanuit een lente achter glas
verdwalen bloemen in mijn bloed,
geluiden van het heesche gras
dooven uw laatste groet.

Nachtvlinders breken door de muur
en blinken in mijn oogen;
ik zeg: het is gelogen,
ik ben alleen nog duur
voor woorden, die vermogen
te reiken tot het uur,
waarin zij voor mij is verborgen;
ik kan voor geen heelal meer zorgen:
ik ben het verste vuur.

Osmose

Men is er tot nu toe niet in geslaagd het optreden van den osmotischen druk geheel bevredigend te verklaren.
Dr EVERH. BOUWMAN
Leerboek der Natuurkunde, 11e dr.

VOOR GERRIT KAMPHUIS

Delphi

de doove:
Ik ben gaan zoeken naar het laatste woord.
Het heeft gesproken met uw mondbeweging.
Maar ik heb geen ander geluid gehoord
dan in de canon van mijn hart
de duizend orgels van geluk en smart.

de blinde:
En aangetrokken door het stralend licht,
dat bloeide in de afgrond van uw oogen,
vielen de mijne dicht uit onvermogen.
Maar sedert houdt mijn hand de wacht
bij het prisma van dag en nacht.

Druïde

Formule in den morgenstond,
uit donkere bezwering afgerond:
bereik haar mond.

Ik teeken in dit hout
stand, inhoud, tijd.
En leg het vuur aan op den grond.

Zoo keer, geladen met
antwoord van eeuwigheid,
in wind en woud.

Het witte, smettelooze paard
staat voor den nacht gereed.
Hier ligt het zwaard.

Herculaneum

Een gele achterstand van licht
in groene morgen, sedert jaren.
De kelken van uw aangezicht
bloeien zich dood onder de zware

schil van den tijd, in steenen blaren
staat het seizoen buiten de muur.
Geen sterven kan dit achterhalen,
geen leven geeft het vuur.

Ben ik met u in evenwicht?
Of zult gij met de laatste krachten
van een ontembaar tegenlicht
doorboren deze schachten?

Afspraak

Nu de lantarens aangaan in de schemer,
wordt ieder huis zachtzinnig als een vrouw.
Ik adem vroegere verwachting, die zich nog weer
tot d'oude werklijkheid vervullen wou.

Gij hebt mij bij het kerkhof afgesproken.
Met kloppend hart ga ik de laatste straat.
O uur dat nooit vergaat, hoewel ik word bedrogen,
O hart dat klopt, hoewel het niet meer slaat.

Welkom

Ik hang mijn jas op aan de kapstok naast de deur
en blijf in mijn geluk verzonken staan.
Hier vallen van mij af getal en kleur,
waaronder ik bij vreemden moet bestaan.

Vermenigvuldigd tot oneindigheid
en teruggebracht tot ongebroken licht
ga ik naar binnen toe; je breidt de armen uit;
terwijl je kust liggen je oogen dicht.

Dooi

Ik heb geen ander bloed dan dit,
doortrokken van de strengen licht
uwer onsterflijkheid,
gebroken in een doodsbericht.

Soms staan de vlammen weer gericht
als eens, en ik verlies den tijd
in de dubbele eeuwigheid
van lichaam en gedicht.

Maar plekken zwart vallen terug
onder de sneeuw van uw afscheid,
en vormen wakken in het wit:
bederf, dat langzaam verder bijt.

Baaierd

De maan heeft u vannacht bestraald.
Hebt gij een adem nog gehaald,
zóó eenzaam uit den dood gelicht,
dat geen geheim u meer bepaalt,
en geen gedicht meer noodig is,
nu ook de schepping is gezwicht
en weer het ledig openligt
van voor het eerste licht?

Gevecht

Door de kieren van de morgendeuren
steken speren
ijskoud licht.
Het bloed verschiet van kleuren.
Lichaam wordt visch.
Ik kan niet terug.
Ik moet door dit kristal heenscheuren
de witte bliksem van mijn vlucht
naar avondlanden, onder groene lucht,
waar het weer zal gebeuren,
dat uw gestalte zichtbaar is,
aarzelend op de grens
van stof en geest.
Ik ben een avondmensch.

Fatum

Plaatsen, waar ik nooit meer aan dacht,
staan soms ineens geduldig open.
Als ik er in zou kunnen loopen,
was ook de tijd teruggebracht

tot onverbruikte mogelijkheden.
Maar ik ben met mijn lot op weg,
dat mij de pas heeft afgesneden
naar hun vervulling in heg en steg.

Retrospectie

Het is misschien niet meer te zeggen,
waarom ik langzaamaan binnen uw oogen
veranderde van vreemde in bekende,
- bleef ik dezelfde onder uw vermogen? -
maar toen was ook uw liefde volgetogen
van kostbaarheid, om aan mij weg te schenken.
En sedert sta ik zingend afgewogen
tegen die kracht in haar begin en einde,
zooals ze door mijn lichaam ligt bewogen.

Osmose

Nu ik hier nog herhaal, herhaal als regen
mijn ademhaal, opdat zal óverwegen
het bloedverhaal boven uw doodsberichten,
- want voor mijn lichaam bleven zij verzwegen -
worden de talen in elkaar geregen
en plaatsen van verwondering ontstaan
over herkenbaarheden allerwege;
weerkaatst zien wij onze gezichten
in spiegelbeelden samengaan.

Verbond

Uw dood is in mij opgenomen
om met het leven te geraken
tot overeenstemming in zake
voltooiing van de oude taken,
die onzer liefde autonome
wil zich gesteld had: bloed en droomen
elkanders eigendom te maken,
maar van uw zijde moest verzaken:
millioenen cellen zijn ontkomen
en alle nachten liggen wakker.

Woestijnstad

Wat moest die stad,
als een voor jaren aan mijn hart vervreemd bericht,
beteekenen?
Zou zij in deze huizen schuilen?
Het licht lag geheimzinnig op de steenen.
O zwijgen... tot mijn stem het uit moet schreeuwen:
aanwezig, diep aanwezig; deze schreden
gaan als vanzelve in een voortijds vinden binnen;
nu word ik blind en eeuwig onverhinderd;
uw wezen schiet mijn wezen weer te binnen;
ik moet u aan de laatste muren vinden.

Geheel den dag...

Geheel den dag hebt gij mij gaande gehouden,
dood, draaiend in mij.
Maar toen de avond in u vergoudde
zeegt ge uit mij terzij

en in een rust die ik nimmer vertrouwde
klonk zingende van de overzij
der wateren die zich openvouwden,
de eerste heldere melodij.

Het land wordt ingekort...

Het land wordt ingekort op dood en dierbaarheden;
de mogelijkheid, dat eenmaal nog de weg
uitloopen zal op het doorleden
lichaam van haar dat ergens stralen bleef,
wordt groot naarmate eenzamer en later
de wil geen doel meer heeft
dan om zichzelf in haar te achterhalen.

Om een donker lichaam

Lichamen komen roze open
in late, vooze pracht,
uit den vallenden nacht.
Aan parelgrijze straten,
gehuld in broze, paarse schemers,
staan huizen met lichamen open;
om weemoedig langs te loopen,
want ik ben niet van dezen,
die naakt en zichtbaar achter glas,
tusschen de koele rozen,
als in een droom verloren,
met eeuwigheden spelen,
zoo ernstig en volkomen,
dat zij het met den dood bekoopen
als de hemel zwart zal worden voor hun oogen.

Ik ben van mijzelf het laatste hopen
dat in haar lichaam nog de nacht
van mijn woord niet is verbroken;
dat ik eenmaal aan haar stralen mag
met al het donker open
waarin haar bloed ontstoken lag;
waarover onze oogen sloten
voor jaar en dag.

Aarde

Dit is uw aarde:
wat dood van u ontdeed
en op zichzelve liet
van geene waarde,
buiten wat gij mijn lied toemeet
aan liefde (zijn bestaansvoorwaarde)
middels haar beeld.

Rhythme

Wat van geheim ging in geheim,
zich in mijn armen neergevlijd,
met oogen dicht geademd heeft
van eeuwigheid tot eeuwigheid,
is lied geworden tot
vervulling van mijn lot.
Het moet wel op de wijze zijn,
waarmee gij dansende vergat
lichaam en sterveling te zijn.

Geduld

Er hangt in mij een vleermuis van geduld,
geschapen uit het zoete donker,
waarmee uw lichaam lag te flonker;
mijn leden liggen van een zijn vervuld,
waarvoor verloren gaan alleen beduidt,
zich omzetten in eeuwigheid.

Versteening

In stilten die versteenen
tegen uw rijk,
komen begin en einde
van het in u gekende
tot een laatste vergelijk:

ik moet dit land verkennen
tot aan mijn dood,
al zal ik nimmer weenen;
de inzet was te groot,
dan dat ik prijs kan geven
aan de verlorenheid,
liefde's onzichtbaarheden
achter den tijd.

Roep

Nu ik nogeens van u verschil,
en mij hetzelfde ongeduld
van voor dat ik u heb gekend:
te worden in u omgezet -
opnieuw vervult, maar nu verstild
tot wil
terrein te houden in den nacht,
die ons was toegemeten:
voor den laatsten m^2
God, geef acht.

Remplaçant

Voor één uur leven in haar terug:
heelal, houd u gereed;
stad, kamer, kleed,
bed, hand, lucht.

En is dit niet genoeg:
bloed stroom uit;
adem stuit;
hart splijt.

Sneeuw

... het oude is voorbij gegaan, ziet, het is alles nieuw geworden.
2 Cor. 5: 17b

Toen sneeuw openbrak de oogen,
dien verschen morgen,
voelden mijn kleeren vreemd en koel
bij het aankleeden, een geluksgevoel
maakte elke handeling ingetogen:
bedachtzaam en overwogen
heb ik me langzaam gewasschen,
of iets heiligs me zou verrassen.

Ik vond je beneden al aan 't zorgen.
Je stond voor de open kachel gebogen,
waarin houtjes waren geborgen,
klaar om te worden aangestoken.
Je had dezelfde gedachte.

De kamer stond op een wonder te wachten;
het plafond lag betogen
van blauw ontwaken;
het bleef eeuwig bij achten.

We hebben bezit genomen
van elkanders huivering,
achtgevende op de hunkering
daarachter...

Spiegeling

Langs de gewesten van het zijn
drijven de resten van uw wezen
als vlijmen pijn en vleugen vreezen.

Het is misschien alleen de schijn
van eigen overblijven tegen
zijn einde, uit de rijke mijn
van het geheugen saamgelezen.

Waanzin

Een zoet ontsteld zijn dagelijks,
als vele messen in mijn bloed
langs het verstand heen rakelings,
uwe ontstentenis mij doet.

Alsof daarin nog distilleert
geweld achter glazen geheimen,
waarmee geen rede is te rijmen,
omdat elk noemen haar bezeert.

Monomaan

Van haar verlies volmaakt
is deze aarde rond.
Over uw dood ontwaakt,
een maan in mij ontstond.

Het drietal wijzen vond
Bethlehem op een ster.
Misschien is even ver
en zeker ons verbond.

Opstanding

De wind heeft zich verkoren
boomen, die bij u waaien,
grashalmen, die u aaien,
en mij om het te hooren.

In verzen, die bezwoeren
zich aan u te verzaden,
bewegen de gewaden,
die aan u toe behooren.

Graf

Gij laat mij tot de steenen toe
met dezelfde teederheid,
als eenmaal tot uw huid.
Mij is te moede of de dood
u maar verwisselde van kleed.
De plaats, die gij geworden zijt:
grint,
blind zand,
kruid:
gebenedijd.
Gebenedijd.

Gebed aan de schrijfmachine

Machine, die het lied bevat,
dat aan mijn vingers moet ontvallen:
vergeef hun een voor een en allen
het in u aangerichte kwaad.

Mogen zij zich tot vuisten ballen
en samenvouwen in gebed
over uw toetsen en getallen
en leeren uwe blinde wet.

Instrument

Dien nacht stonden machines in het donker:
woorden werkten nooit ontgonnen taal,
en beelden bloeiden magistraal
op uit het suizelend ontvonken
van heel het neergelegde materiaal
der ziel, alles wat ging verloren:
haar naam, haar lichaam uitverkoren,
een kind, nog voor het was geboren,
verneveld, het werd allemaal
lied - ik bleef grondeloos en licht
liggen tegen het morgenlicht.

Inteelt

Wat van uw lichaam bleef voorhanden:
glanzen, bereikbaar met de handen,
om ze te leggen in onsterfelijke gedichten,
is vuur geworden om mij te verbranden.
Dies is het tijd om voor het lot te zwichten.
Vaarwel. De dood woedt in mijn ingewanden.

Aan den regen

Regen, haar lichaam heeft geen schuld, want ik was zonder
lied, toen ik bij haar lag; nu ga ik onder.
Regen, lichaam en ziel groeien als gras ineen.
Regen, als gij haar vindt, zegen haar dan meteen
met deze woorden, die uit u gebeuren,
als uit de bloemen de verwelkte geuren;
dit voor het leven wel te laat gekomen lied;
voor de dood misschien niet.

Slaapkamer

Zij slaapt, zooals een heel jong kindje slaapt:
loutere rozen heeft zij warm gemaakt.
Geuren, uit droomen losgeraakt,
liggen in plooi en kreuk gezonken;

en als ik nu niet was ontwaakt,
lag ik nog in haar lichaam, blind
van bloeigeluk en moederdonker:
haar eigen, ongeboren kind.

Slaapkamer, zie, ik ben geboren;
uwe gordijnen wimperen op de nacht.
Om deze vrouw mag ik verloren
gaan, want ik ben door haar voortgebracht.

Wodan

Over de jachtvelden van den dood
sneeuwt het, ik rijd spoorverloren
de schim achterna der eeuwigheid,
die met u is geboren.

Geef mij den tijd, geef mij den tijd
om u toe te behooren
aan deze zijde der zekerheid.

Laat mij niet in rampzaligheid
terugkeeren naar het bevroren
lichaam, dat mij van de aarde scheidt,
die bloeide, een lied te voren.

De verdronkenen

Misschien zijn ze niet meer voorgoed verdronken,
Eduard Hoornik, nu je hebt gezegd,
dat je kon zien hoe hun gezichten blonken,
onder die laatste brug, waaroverheen jouw weg
de hunne kruiste, voor de zee ze recht
nam in zijn stroom, het wereldwater in.

Misschien weet je een land van zooveel licht,
dat hun verstarring er niet tegen is bestand,
en drijven zij daarheen uit ons gezicht.

Columbus

I

De dagen gaan uit u verloren,
de nachten laten u alleen.
Gij kunt geen wisseling behooren,
dan die van steen in steen.

Zijn het seizoenen als te voren?
Uw schijngestalten om mij heen,
houden mij in den ban bezworen
van een bestaan, dat ik niet ken.

II

Om de zielsverrassing te hervinden,
die het bloed van u bewaart,
sinds gij keerde in het hart der dingen,
ga ik naakt;

kan ik u alleen herkennen
in de kern van zon en zaad;
moet ik mij aan donker wennen,
dat geen licht meer overlaat.

Om de tegengolfslag op te wekken
van uw dood,
stel ik mij aan stroomen bloot
die geen gronden meer bedekken.

Wacht

Ik toef in schemer aan de randen van uw oord,
totdat de dood mij naar u toe zal brengen.
Hij wil probeeren om het nog te lengen
in tijd en ruimte, opdat geen tekort
achter zal blijven, dat ik niet kan dekken,
door het al zingend op u te betrekken.
Maar eenmaal valt de levensdeur in 't slot.

Zullen je eerste kussen
niet wezen of er tusschen
donker en licht alleen verliep
de stonde, dat je lippen
aflieten om te roepen
mij bij mijn naam, als een die sliep?

Herfst

Eeuwigheden van mond en schoot
liggen in deze regels te bederven.
De blaren vallen op de najaarswerven.
Ik ken geen zekerheden dan de dood.

Exil

Dood in, dood uit verspil ik u
aan doel en duur
en telkens zijt gij weer
even verhevigd nu.

Het donker dat zich samenstoot
tot uw gestalte, neemt de wijk
zoodra ik u mijn handen reik,
alsof gij nimmermeer besloot
te overnachten in het rijk
waarin gij mij tot u ontbood.

Ontslapen

Gij zijt in kou geklonken;
zon noch wind
kunnen u meer ontvonken
tot de bewegingen, bemind
in ieder lid, van leven warm;
tot bloed, geproefd als zelfbezit;
tot groet, te zeggen: ik ben het.
Ik heb geen fluistering zoo blind,
dat gij haar zoudt verstaan.

De vliegende hollander

Langs de nachtkim
van de doodzee,
op een lichtglim
in het bootzeil,
zooals scheepslui
op de poolster,
getrokken uit het hart van dit heelal,

zonder weerkeer
naar den oorsprong
van de oercel
onzer bloedsom,
met het hartzeer,
dat ik omkom,
ben ik op weg achter uw laatst vaarwel.

Ontslag

De straten doen zich voor,
alsof ik weer behoor
bij deze zichtbaarheden:
melkboer en bode rijden;
daar is het postkantoor.

Ik kan weer brieven laten glijden
in gleuven, en gedichten schrijven
op trambalcon en corridor.
De overtuiging is gebleven,
dat ik u nog ontmoeten zal
in avondpark of winkelhal.

Het nieuwe stadsdeel schijnt de ziel,
of gisteren een vesting viel;
zijn de glazuren steenen,
als stolde er mijn weenen.

O woud van tijd, verhelder
dit oerbeeld voor mijn oogen;
ik ben beroofd van luister
en door den dood bedrogen.

Stof

O molecuul bijzonder,
atoom, teeder geschikt:
neutronen, welgewikt
het proton in den ronde.

Naar ingeschapen wet
waart gij het opgebouwde:
vrouw, krachtveld, dat met
het leven huwen zoude.

Wat is in haar geschied,
dat gij verenkelvoudde?
En mij het zijn berouwde
tot op dit lied.

Kwatrijnen

1

O donkere, woeste ruiten vóór den dood;
de landen spiegelend, waaruit ik vlood.
Voordat ik u verbrijzel haal ik adem
met dit kwatrijn, zingende deelgenoot.

2

Wie zóó vermoeid zijn leden nederlegt,
weet niet meer wat hij zegt, wanneer hij zegt:
laat deze nacht de droom zich niet ontvouwen;
laat af van uw bedrog, o liefde laf en slecht.

3

Ik heb de grond onthouden waar wij waren:
hij is verschrompeld en geslonken met de jaren.
Gelijk de aarde zelf inklinkt en op de maan
groeven en doode kraters liggen staren.

4

Achternamiddag, leeg en uitgeloogd
op dit vertrek, aan dood bloed uitgedroogd.
Kamer, ik kan de lijken niet verlaten,
want ik heb in de lichamen geloofd.

5

Donker op donker lig ik opgetast:
oogsten bij nacht, van 'n koren dat niet wast
in deze aarde, maar zich wuivende verliest
op velden van den dood, in liefde's asch.

6

Avondhemel: toegegrendelde geheimen.
Muren om mij henen, om aan te bezwijmen.
Lied, vurige vogel, boven uzelve uit...
stervend in het nest van oude rijmen.

7

Morgen, en het onthutste kraaien van de hanen.
De nanacht loopt over verzworven handen
van donker leeg, gesloten oogen wanen
de kusten nog te zien van weggegleden landen.

8

Ik weet haar naam niet meer; die is verloren.
Alleen de wind kan hem nog hooren,
in taal, waarvan de klanken geen
trilplaats meer vinden in mijn ooren.

9

O dit eenzelvig binnenvaren van het lied
in zijne rijmen, of het lichaam niet
doodelijk deelneemt, o het dansen later
veler lichamen op hetzelfde lied.

10

Muziek van sneeuw in winterkinkhoorn dezer stad;
en op de binnenplaatsen van mijn hart:
uwer liefde diepgedempte schreden;
een eeuwige resonans is dat.

11

De vruchten in den hof hadden zich stil bezonnen
gelijk haar mond te worden: druiven, dauw-omronnen,
frambozen, perziken en abrikozen...
geen die het van zijn vorm en zoetheid heeft gewonnen.

12

De zomerwijn klimt in de beken en de boomen,
en door mijn aderen omhoog tot in mijn droomen.
Heldere, godgelijke dronkenschappen
doen beeld en werkelijkheid tesamen komen.

13

Haar hoofd: verlangens edelste existens'
en daarvan weer de mond de zoetste wensch.
Oogen intusschen laten schuw bemerken,
razende angst voor hun kristallen lens.

14

De vroegte van mijn leven, die ik wedervind.
Mijn lichaam wordt een meisje en mijn ziel een kind.
Het ligt, teruggeloopen over dit gebied,
maakt wit en stil het lied van uitgewaaide wind.

15

Er is een wenschen dat ik kus met mijn gedachten:
doe eenmaal nog uw handen in mijn handen overnachten.
Schuldeloos is de avond en alleen vervuld
van zachte, onveranderlijke krachten.

16

Jacht op de vonk der verzen en een vrouw:
eenzelfde wezen, dat, de horizonnen trouw,
ontwijkt, ontwijkt... o nachten van genade,
waar ik het eeuwig wild in d'oogen schouw.

Doodendans

De dood laat geen gedicht meer toe
dan voor ik met mijn handen,
die het leven aanrandden,
In dit de anderen te niet doe,

die zongen van haar dansen, hoe
leden tot lied zich spanden
binnen eeuwige standen:
het lichaam doet er niet meer toe.

Tenzij, maar ik besef niet hoe,
van tusschen houten wanden,
- o keelgekropte schande -
zij opstaat, het verworden moe.

Het huis is leeg

Het huis is leeg, uit het hooren
zijn uw woorden genomen,
uit het zien
al uw zorgvuldig doen
met de dingen,
als gingen
zij nimmer verloren,
uit de handen
uw lichaam, als was het nooit geboren.

Overstorven

Zooals het water smaakt des nachts,
ontzield en onbekend
aan dat van overdag
en nochtans voor de dorst van kracht,
wordt mij uw dood een element,
aan geen leven meer inhaerent,
en nochtans van dezelfde macht.

Loodrecht in mij staat overend
het bloed dat naar u lacht
en nog niet weet, het wankelend;
terwijl dit lied het niet meer acht,
zijnde uw blind aequivalent
aan deze zijde van den nacht,
geheel van uw vergaan bevracht,
en daarvan stamelend.

Tusschen twee eeuwigheden

Toen ik het einde had bereikt
van mijn verdorvenheden,
stond God op uit het slijk,
en weende;
en ik stond naast Hem, ziende neder
op een verloren eeuwigheid.

En Hij zei: je had geen gelijk;
maar dat is nu voorbij, van heden
tot aan die andere eeuwigheid,
is maar één schrede.

Kerker

Het blinde komen
aan doove muren
van de seizoenen,
ik sta te duren,
als stomme dieren
voor dichte deuren,
al duizend jaren,
als boomen in den
grond geklonken,
mij is de zware
ziel ontzonken,
mij is het pure
woord ontnomen.
Ik kan niets doen en
wat moet gebeuren
met dit ontzinde
na eeuwen uren
zal God bestieren
in Zijne droomen.

Grafschrift

Van dood in dood gegaan, totdat hij stierf.
De namen afgelegd, die hij verwierf.
Behoudens deze steen, waarop geschreven:
de dichter van het vers, dat niet bedierf.

Moeder

I

Mijn moeder is een grijze vrijdagmorgen:
zij moet de kamer doen; stof beeft;
dan dweilen, voor het eten zorgen,
zien wat van gisteren overbleef.

Ik ben in haar liefde geborgen,
die elk verraad der wereld overleeft:
wie ik ook werd, wij eten overmorgen
de koek die zij gebakken heeft.

Wanneer de zondagmorgen is ontloken
staat heel haar wezen in de blijde bloei,
waarin mijn wezen moet zijn aangebroken,

omdat ik dan niet meer gevoel
hoe door de dood is aangestoken,
wat bij een andere vrouw begon.

II

Ik zat met moeder aan de haard, zij breide
en ik deed niets dan cigaretten rooken.
Ze zei: jongen, je moet niet zooveel rooken;
je moet er morgen mee uitscheiden.

Ik ben het haardvuur nog wat op gaan stoken;
horende hoe het zachtjes in mij schreide,
omdat het niet kon worden uitgesproken,
wat zich vlakbij voor eeuwig wou bevrijden.

De verloren zoon

Ik word teruggevoerd in eenen vroegsten staat:
kinderen gaan hand aan hand over de boerderij;
ik ben daarbij, ik weet het groote paard,
de hond, de koestal, en het melkgerei;
dit is het huis mijns vaders dat niet meer vergaat.

's Morgens wanneer ik mijn bed verlaat,
steunen de bruine wanden mij
en ik word opgenomen in het koel beraad,
dat in de deuren en open oogen staat
van dit het huis mijns vaders, dat nu weer voor mij
zijn diepe teugen ademhaalt.

Treincoupé

Deze menschen hebben een rust bereikt,
die zich in mijn oogen weerspiegelt.
Wij zijn tesamen en niemand ontwijkt.
De vreezen voor elkaar zijn stilgewiegeld.

Ik vind in mijn geheugen weer den tijd,
dat ik niet wist dat zij rondom mij waren.
Ik zie een glimlach sterker dan de jaren
en glimlach naar u terug, bevrijd.

Monade

De wind in de winterhagen
zegt: er is niets meer over
van liefde's welbehagen;
ik heb het weggedragen,
de wereld uit en de sterren over.

De zeeën door, in achterlanden,
bij de nog nooit genoemden,
staat het tusschen de bloemen.

In der wateren binnenlanden
is het de eene golf geworden
over de andere.

Het woont bij de verdoemden
van Dartmoor en Leeuwarden.

Pastiches

I

Benjamin Franklin-hoofd. Braamzwarte oogen.
Gelaatsuitdrukking H_2O.
Van nikkel hand en blik.

De driehoek van een glimlach trekt
al zijn verbittering naar boven,
als hij zijn ketenen ontdekt.

II

De armen hangen als lianen neer.
Het bovenlijf loopt stelten op de beenen.
Het kinderhoofd is kogelrond.

Een bril kijkt op de dingen neer,
of hij het niet de moeite vond
het nog met dit bestaan te meenen.

III

Wandluis van God. Gebraden spek-gezicht.
En leege metselaarsoogen,
die iedereen hebben belogen.
Een knevel groeit het prevelmondje dicht.

Hij loopt misdadig vlug en licht
achter denkbeeldige belangen,
waarin zijn geestje is gevangen,
door al de gangen van 't gesticht.

Dood Paard

Hij is ineens van hout.
De warme buik is koud.
Zoo wordt de wereld oud.
Zijn pooten zijn te kort.
Er ligt haver gemorst
buiten de bek, die nog voor kort
je vingers fijn kon malen.
Zijn gele tanden briesen
tegen die hem den dood in bliezen.
Oogen als eierschalen.
De vilder komt hem halen.

Thebe

OPGEDRAGEN AAN Dr A.L.C. PALIES

Thebe

Met leven toegerust voor beiden,
liep ik vannacht de gangen in,
die naar u leiden.
Het ondergrondsch geburchte droeg
een stilte, die met tegenzin
mijn tred verdroeg.

De muren stonden als verzadigd
van ruige schimmel; lucht en licht,
voorgoed beschadigd,
beten mij uit; de wil alleen
bij u te zijn in 't jongst gericht,
hield mij ter been.

Het labyrinth verliep in schroeven
van eender, blinder cirkeling.
U ten behoeve?
Ik weet niet meer hoe lang ik ging.
Hoe brachten zij, die u begroeven,
zoover een ding?

Totdat mijn voeten op u stuitten:
uit een volslagen duisternis
zag ik uw oogen opensplijten;
uw handen, die ik niet kon tillen,
voelde ik langs het leven streelen,
dat in mij sloeg;
uw mond, in dood verholen, vroeg.

Een taal waarvoor geen teeken is
in dit heelal,
verstond ik voor de laatste maal.

Maar had geen adem meer genoeg
en ben gevlucht in dit gedicht:
noodtrappen naar het morgenlicht,
vervaald en veel te vroeg.

December

Het is dezelfde December
van je dood.
You don't remember...
Weer ligt die straat
aan beide einden
in mist gevat;
geen ander gaat
voorbij, dit kwaad
met zijn gelaat
verhinderende:
het onheil vat
post in mijn lot.
Ik sta verstard.
O deur, bestemde
voor komst en keer
in liefde's blinde
armenpaar,
ik ga u binnen
als breker in

wildvreemde huizen,
wederzin
opent zijn sluizen
op mijn klim.
Ik sta te suizen,
bloed uit, bloed in.
Het oude duister
wil dat ik luister
naar zijn geheim
van nacht's gekende
slaapfestijn,
het fluisterende...
maar het kan niet zijn:
ik ben beneden
het laagste peil
van zin en rede,
ik ben beneden
mijn levensreden,
trede voor trede
wordt in mij groot
een hamer, hamer.

Is dit de kamer?
Dit is December,
die van je dood.
You don't remember...

Binnenhuisarchitectuur

Ik zal een kamer in de wereld zoeken,
en suite met de dood,
om uw gestalte op te roepen
aan in te richten hoeken
uit het vertrek, dat zich voor eeuwig sloot.
Plafond, binten en stoepen
moeten het oud intérieur
naar vorm, bestek en kleur
herhalen binnen alle groepen.
Betimmeringen, bonte doeken,
een zilver olifantje zullen
de linkerschouwzij vullen;
nog veel verlatenissen kunnen
te koop zijn bij een antiquaire.
De andere kant is zonder licht,
voor radio en donker;
opdat een laatste zielsgezicht
tusschen ons zal ontvonken.
De ramen zijn bestemd te wezen:
uitzicht op huizen, achtertuinen,

antennen, vogels, afvoerbuizen;
als in uw oogen stond te lezen.
Met de belendende perceelen
moet ik het stadvermogen deelen,
dat uwe ruimtelooze schreden
straat en huisnummer doet gewennen.
De waschtafel zij van het wit,
dat nog in mijn geheugen zit,
zooals gij eenmaal fonkeldet;
blauwe en goudene gordijnen
behooren dit te onderlijnen.
Paneel, peluche, festoen
blijven het hunne er toe doen
om werkelijkheid te schijnen.
De zoldering mag niet te hoog,
omdat ik geen geheim gedoog
tusschen uw afscheid en mijn oog.
Dit overzicht ontbreekt
mijn hongerdiep verlangen
van u te zijn ontvangen,
waarmee het breekt.

Visioen

De avonden gaan in u neer
en ondervinden geen verweer.
Gij zijt gestorven meer en meer.

Ik achterhaal dit heengaan niet,
tenzij de bliksem mij doorschiet,
die ons tezamen stiet

en ziet -

landen van dood en leven liggen
aaneengeschoven, bruggen heffen
hun bogen om u aan te treffen;

tot in de sterren torens reiken,
schachten boren in koninkrijken,

en woorden gaan u vergelijken
met wat gij hun aan waarheid liet.

Wacht

Dicht bij de dingen die u kennen
lig ik mij aan de dood te wennen.

De fluistering is niet verbroken,
waarmee wij aan elkaar ontloken.

De eeuwigheid is niet verloopen,
waarmee de liefde weet te hopen.

Alle beteekenissen hielden
de zekerheid van het bezielde.

De vlinder van uw mond beweegt
over mijn lied, dat naar u hijgt.

Sphinx

Nu gij zijt overleden,
kan ik een cultus van u maken,
als de Egyptenaren deden
met hunne dooden;
ik kan slaken
klachten, gelijk de Joden
aan den klaagmuur; verzaken
dit aardsche met de heremieten;
mij voor het voorhoofd schieten;
u om een ander leven
verloochenen daarneven...

Ik moet over u waken
in horizonnen, die ontstonden
het uur, dat wij elkander vonden.

Don Quichot

Rooftochten in het niet.

De spiegels die gij achterliet,
- herinnering en droom -
roepen mij op, ik lees uw naam
in visioen en teeken.

Ik moet mij door het blinken breken.

Dit is een ander donker,
dan aan de voorkant ligt verdronken.

Hier vangt een voetspoor aan,
dat in geen aarde heeft gestaan.

Stilte wenkt naar de stilte heen,
dat wij voorgoed in aantocht zijn,
nu alle schijn is weggezonken.

Angriff

Eenheden van den dood
staan in mijn bloed gereed
om u te overvallen,
bij millioengetallen;
nu gij het water zijt,
kruid, wind, land;
en in de sterren brandt
met witte kwetsbaarheid;
nu gij uw eeuwigheid
tegen mijn oogen legt;
soldaten van den tijd:
vecht.
Huurlingen van het lot:
legt aan op God.

Vlinder

Sneeuwwitte vlinder van den dood
sinds ik u heb zien dansen
is elke bloei te groot
en elk ontwaken hinder;
dat ik zooveel verminder'
aan wil en zwaart',
om nog het woord te vinden
- o wankelende kansen -
dat vederlicht en onvervaard
uw vluchten evenaardt.

Retraite

Van licht genoeg
de oogen dicht
tot morgenvroeg,
beleeft het toegesloten hart
herinneringen aan uw leden,
als een opnieuw geworden heden;
of ik u voor het eerst bezat
doorstroomt mijn lichaam heel de vrede
uit de weleeren zonder schuld;
in rook vergaan verleden
opent op het geduld
waarmee ik om geen zon meer vecht,
nu gij in donker zijt gelegd.
Gij hebt in het gemoed
uw eeuwigheden voortgezet;
de ruimte smelt en doet
teniet, wat niet meer telt:
huis en hof, geld en goed,
vriendschap en eigen bloed.
De aarde heeft zich stilgezet.

Rouw

Wind, van gestorvenheden vol,
doet aan de boomen zoete dood
der stilte en rumoert om mij
met duizelende verten;
die kenbaar willen worden over
de wegen van geheugen naar
landen achter mijn schreden.
Blindelings vereenzelvigen
met oude dierbaarheden
heeft plaats, ik sta te delven
goud zonder eind; edelgesteent
dooradert bloed en beemd.
Het ademt tusschen u en mij
in dit voortdurend heden.
Een kleine tijd is nu voorbij.

Kerkhof

Er is geen plaats om over u te weenen,
tenzij het zou geschieden in uw armen:
ik blijf verstoken van dit laatst erbarmen,
verhinderd door de rede en de steenen.

Alleen verlies en heugenis
ruilen in mij hun groetenis;
gij hebt uw deel aan dit proces.
Het bloed bedrinkt zich aan zichzelf
in stergewelf na stergewelf,
tot het u weer beseft.

Balans

Liefste, zoover ik u verlies
begint het nu te sneeuwen;
zoover ik u bezit
staan achter mij de eeuwen
wit.
Zoodicht ik bij u lag
ontstonden de poëmen,
van slaap en liefde naakt.
Sinds ik u niet meer zag
schrijf ik het vers dat wacht en waakt.

In hoc vincit

I

Uw dood waait in mij aan en uit;
noodseinen naar een leven,
dat achter is gebleven
onder mijn huid.

Ik kan geen ander teeken geven
dan de limiet van dit geluid.

II

Mij wordt in dit doodonderdeel
levenvergeten toegemeten
schaduw van weten, een teveel,
waarvan gij nu moet zijn bezeten,
zoekt in mijn hersenvliezen heil,
zich aan die cellen te ontsteken;
ik geef al mijn organen veil.

III

Dood, in mijn donker drijven
deelen uit uw gebied,
die ik niet kan beschrijven;
taal verdragen zij niet.

Aanrakingen van vermoeden
wat ze eens zijn geweest,
doen ze opnieuw verbloeden
naar lichaam en naar geest.

Aan dit innerlijk teeken
communiceeren nog,
die voormaals konden spreken
binnen elkanders nacht.

IV

Zij heeft zich zonder iets te zeggen
ontheven van het samenliggen;
ik loop in dit heelal te dreggen
en sla in alle muren wiggen.

Er is een leven in mij over,
dat zijnen dood niet kan bereiken;
ik ben daar tusschen in geschoven
met het misschien onmogelijke:

aan deze verzen te bezweren,
liefde's eenmaal gegeven woorden;
waarbij de eeuwigheden hoorden,
die zich nu tot stof deformeeren.

Vampier

Melaatsch van een bemoeienis,
die langs mijn nachten sluipt;
die met de morgen binnenbreekt;
zich over mijn huid
uitstrekt, gelijk een bruid,
en kust het vleezen woord,
dat in mijn keel geboren wordt.

Voeten gaan zwaar en leeg
door het deeg van den dag;
de helleveeg glimlacht
tegen den engel, die niets vermag.

Nachtmerrie

De deur had geen geluid gegeven;
anders dan gewoonlijk.
Langs de trapleuning, in het donker,
stootte ik op iets liefelijks,
van God gevonden.
Dat zich terstond verstrakte
tot kwaad: een koude, ronde
gespannen dikte, paddeachtig.
Wie was ooit zoo onmachtig
te roepen? Zacht gegrinnik
en spreken in gelei
bij walgelijk verstandhouden met mij.

Slaapliedje

Gij licht in mijn geheugen op
als zachte bliksems in de nacht.
Ik zie een landschap zonder hoop
secondenlang in pracht.

Elke verbinding is volbracht.
Mijn armen worden zwaar en moe.
De zachte bliksems van de nacht
dekken u toe.

Nazomer

Wanneer de herfst zal komen moet ik rijp zijn voor de dood.
Reeds staan zijn witte stilten aan de poorten van mijn ziel.
De blauwe bovenloopen van het bloed spiegelen heel
de hemelkoepel, waarin wolken als cameeën groot
gesneden staan, in roerlooze herinnering aan u,
zooals gij waart, de najaren, voordat de winter kwam:
een koude vlam, die aan de zon het verste vuur ontnam
met koele, volle huiveringen, tot het donker viel.

Gebed aan God

Laat in mijn leven van haar over, Heer,
wat niet geheel aan U is toegevallen:
er gaan nog witte vogels heen en weer,
die in mijn bloed hun nesten bleven bouwen.

En zwarte vlinders komen telkens meer
uit de coconnen van verzonken dalen
de bloemen vinden, die zich openvouwen
onder de stergewelven van weleer.

Gebed aan het vuur

Vrome vuur, breng in mij over
uwen duur en toover;
ik ben een leege schuur,
een loover,
een landweg op het middaguur,
een afgezette passagier,
een in beslag genomen koffer,
offer-
dier.

Transparant

De nacht wordt transparant als een septembermiddag
Een vrouwenlichaam maakt zich los, verblindend.
Ik voel dat mijn verlatenheid vermindert.
Zij neemt mij bij de hand. Ik roep: ik ben verwilderd,
raak me niet aan. Maar zij omhelst mij weenend.
Wij breken water door, dat siddert, siddert.
Dit is haar rijk, dat zich onzer herinnert.

Houtsnede

Witte sneeuw, ik ben u schuldig
nachten, uit u vandaan
in bloed ondergaan;
en duizeling, onkundig
daaraan.

Ze waren even enkelvuldig
als gij gekomen, gespannen aan
stilte en maan, zorgvuldig
onmondig, diafaan.

Oogen begrepen donker
als flonkeringen Gods;
haar lichaam stond in trots
tegen dit zwart te pronken.

Waar is het heengezonken,
sneeuw, die de sporen vult
tot op dit kerkerraam,
met bovenmenschelijk geduld.

Openbaring

Ik ga de doodenkamer in:
het donker is bijeen gedreven
en tot een wolk omhoog geheven
boven den engel van uw leden;
geen eind heeft dit begin.

De eeuwigheid is zonder zin,
wanneer ze u niet zal bekleeden
met al de heerlijkheid omschreven
in 't boek der openbaringen.

Paschen

De avond laat zich met mij in
lichaamsgewijze, al mijn bloed
wordt sterk en zoet betrokken in
wat met de tuin het maanlicht doet.

De schemer heeft uw kleeren aan.
Zachte substantiën van vleesch
schijnen uw vormen aan te gaan.
Gij zijt voor heden opgestaan.
De vijver is volkomen grijs.

Opstanding

Sneeuw in de nacht gekomen, heeft vanmorgen
de kracht om dooden op te wekken.
De balken donker, die u borgen,
veranderen in nevelvlekken.

En vrome huiveringen loopen
over uw leden, die zich strekken.
Uw oogen gaan voorzichtig open.
De ramen worden blauwe zerken.

Pinksteren

Ontvang den vlam des Heeren:
Hij heeft u rijp bevonden
om midden uit uw zonden
van Hem te profeteeren.

En voel het blinde wonder
op uw tong preludeeren:
gij kunt de taal schakeeren
naar alle spraak en monden.

Onder het samenkomen
van klank en wezen moeten
zin en begrip verdwijnen;

onder het heete schijnen
van dit vuur Zijner droomen,
laat God zich door u groeten.

Lichaam

Lamp van den vrede uwer handen,
die de gordijnen hebben toegeschoven
tot een beloftenis; o witte onderpanden
uit nachten, onder liefde zóó bedolven,
dat uwe armen mij omnamen
of zij uit groote nooden kwamen,
als niet uw mond al zijn geluk
aan bloed en bed besomde
en uwer borsten morgenstonden
boven den vijverschijve van uw buik
het tot den dood afrondden en beaamden.
Voeten, die het den dag indroegen, zóó verrukt,
dat ik mijzelf verloren waande;
maar in den avond stond gij over mij gebukt
met nieuwe vrachten donker in uw haren.

Leven

De nacht is om ons heen gelegen,
alsof ik u nog nooit bezat.
Omdat het buiten eerlijk regent
heeft gisteren geen zin gehad.
Liefde's oerbestanddeelen
zijn om het huis en aan het bed.
O uren zonder wet.
Met element op element
hecht ik me in u vast.
Gij plant uw bloed in mij als gras.
Morgen begint de wereld.

Erfdeel

Doode, van lichaamswege
komen mij van u toe,
gebeente en gebit,
het zwarte haar, het witte kleed
en al wat zich verdeelt
in onnaspeurbaarheid.
O bitter attribuut,
dat eens bewoog en lachte.
Ik bid en ik kan wachten.

Sterren

Vannacht is het zoo stil geworden,
dat ik de sterren hoorde gaan.
Ze zijn uw bloedsomloop geworden.
Gij zult dit in den dood verstaan.
Onder uit uw bestaan
schoven hun oergeheimen aan;
die ik nog nimmer had gekend.
Heb ik u niet genoeg bemind,
dat ik deze gedachte vind?
Want alle eeuwigheid van eerst
tusschen twee aangezichten,
is eindeloozer weergekeerd
bij deze hemellichten.

Reïncarnatie

I

Gij gaf uw leven in mijn hand:
een vogel, vrij naar alle kant.
Waarom sloop in mijn arm de dood,
en sloot de vingers tot een knoop?
Het zand, dat door mijn vingers glijdt
is warm en wild van eeuwigheid;
en als uw lichaam naakt en wit.
Woestijnen liggen van u vol
over de blinde wereldbol.
Er is geen ander spel dan dit,
en alle zeeën spelen het
met golven aan het strand.

II

Een vereenzelviging van taal en dood
maakt alle woorden evengroot
en ieder antwoord overbodig;
er is geen onderscheid meer noodig
tusschen de wind en uw vergaan,
de regen en uw voortbestaan;
ik ben een leven ingegaan,
grondeloos van uw naam.
De bloem herbeeldt uw bloed en mond,
een helderheid uit dood en grond.
De dieren zwijgen zoet,
uit liefdevolle overvloed.
Ik ben bevriend met elementen,
die zich in mij tot u versmelten.
De sterren razen door uw graf
en zwaaien weer naar boven af.
De nacht danst in mijn donker hart
op melodieën, oud en zwart.

Franciscus

Heere
sege
deze
spijze
ame. (oud lied)

Gezegend zij het brood
ter langzame verbranding,
opdat mijn ademhaling
geschiede tot den dood.

Gezegend ieder uur;
en dat ik weer verbeur,
als ik het niet secuur
in verzen registreer.

Gezegend al het zand,
waarin gij ligt begraven;
met sidderende hand
blijf ik de stof boekstaven.

Gezegend wind en water,
waarmee gij u uitbreidt
in ongekende mate
van menigvuldigheid.

Gezegend ook het paard,
dat uwe oogen heeft;
de warmte van uw huid.
Gezegend al wat leeft.

Gezegend al wat sterft
en deel heeft aan de blinde
geheimen van het vinden
der tweede eeuwigheid.

Heimwee

In den najaarshoek van den omtrek
verstillen de boomen tot vrucht.
Nevelen vervreemden het gehucht
van den heirweg, waar het leven langstrekt.

En ik weet niet wanneer ik terug
keer in de wereld van licht
der groote avondsteden,
die geheimzinnig branden beneden
de horizon, als in mijn jeugd.

Marsman

I

Red Marsman, die in Frankrijk woont, o God.
Geef hem een tempel om naar toe te vluchten.
Een kruis om het te kussen, als het moet.
Gij kent de kogels en parachutisten,
die springen in zijn lot.

Wie eens met Uw soldaten heeft gevochten,
is voor een andere overmacht te groot.
Schrijf zijn gedichten tegen Uwe luchten
en leg Uw vingers voor dit domme lood.

Mei 1940

II

Misschien dat eens de parelvisschers van Bizet hem vinden,
zooals hij neerligt op de bodem van den Oceaan
met centenaren water boven zich. Hij ziet de booten gaan
van Duitschland, Engeland, Amerika en Insulinde
binnen zijn oogen als het ware; tot het jongst gericht.

Dan zullen wij hem op de waterheuvelen zien staan,
zeggend tegen de hoogste sterren dood's diepzeegedicht.

Juli 1940

III

Het ware beter, dat ik voor hem was gestorven,
want aan mijn wezen is niet anders meer gelegen
dan doodgebied te voegen bij het verste licht;
dat kan van gene zijde even goed wellicht.
Maar hij stond midden in zijn voltooiing opgericht:
een kathedraal van levenswil, ons ten behoeve.

‘Wij zien elkander zéker eens’, heeft hij me nog geschreven.